

BÜYÜK LİDERLİK

Savaş Taktiklerinden Eğitim Teorilerine

Prof. Dr. Nuri BALOĞLU

BÜYÜK LİDERLİK

Savaş Taktiklerinden Eğitim Teorilerine

Prof. Dr. Nuri BALOĞLU

BÜYÜK LİDERLİK

Savaş Taktiklerinden Eğitim Teorilerine

Prof. Dr. Nuri BALOĞLU

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design

Baskı: Aralık 2023

Yayıncı Sertifika No: 49837

ISBN: 978-625-6643-10-9

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir

Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	5
Lider ve Liderlik	7
Liderlik Yanılgılarımız.....	8
Liderleri Büyük Yapan Şeyler.....	8
Büyük Resmi Görebilmek.....	8
Hızlı ve Doğru Kararlar Verebilmek.....	9

BÖLÜM II

BÜYÜK LİDERLER SIRALAMASI.....	15
Dünya'nın en büyük lideri kim?	16
BÜYÜK LİDERLİĞİN EN İYİ ÖRNEĞİ:	
GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK.....	20

BÖLÜM III

DÜNYAYI ETKİLEYEN EĞİTİM LİDERLERİ.....	23
1. <i>Horace Mann (1796-1859)</i>	25
<i>Amerikan Devlet Okulu Hareketinin Öncüsü</i>	
2. <i>Friedrich Froebel (1782-1852)</i>	27
<i>Erken Çocukluk Eğitimi</i>	
3. <i>Charlotte Mason (1842-1923)</i>	31
<i>Evde Eğitim</i>	

4. <i>Jean Piaget (1896-1980)</i>	34
<i>Çocuklar Nasıl Öğrenir?</i>	
5. <i>Margaret Bancroft (1854-1912)</i>	37
<i>Özel Eğitim</i>	
6. <i>Booker T. Washington (1856-1915)</i>	39
<i>Afrikalı Amerikalılar için Eğitim</i>	
7. <i>John Dewey (1859-1952)</i>	42
<i>Aşamalı Eğitim</i>	
8. <i>Maria Montessori (1870-1952)</i>	45
<i>Bireyselleştirilmiş Eğitim</i>	
9. <i>John Holt (1923-1985)</i>	48
<i>Evde Eğitim</i>	
10. <i>Marie Clay (1926-2007)</i>	51
<i>Dengeli Okuryazarlık Modeli ve Okumayı İyileştirme</i>	
11. <i>Jerome Bruner (1915-2016)</i>	53
<i>Keşfederek Öğrenme Teorisi</i>	
12. <i>Howard Gardner (1943-)</i>	56
<i>Çoklu Zekâ Kuramı</i>	
YARARLANILAN KAYNAKLAR	60

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tarihe yön veren liderler, tarihe ilham verenler, tüm zamanların en iyi liderleri, dünyanın en iyi liderleri, ünlü dünya liderleri gibi pek çok ifade büyük liderleri anlatmak için kullanılmaktadır. Büyük liderler, tarihin her döneminde vardır ve çarpıcı dönüşümler yaparak önce kendi dünyalarında, sonrada büyük insan topluluklarının dünyasında değişim ve dönüşümlere öncülük etmişlerdir.

Toplumların kaderlerini değiştirmek öyle kolay bir iş değildir. Değişime tepki geleneğin kodlarında vardır. Büyük liderler, liderlik yaparken elbette büyük risklerle de karşılaşmışlardır. Öyle ya da böyle kendilerine yöneltilecek eleştiri ve saldırılarla da başa çıkmayı bilmiş, hedeflerine ulaşmışlardır. “*Tarihi kazananlar yazar*” ifadesi tam da bunu vurgulamak için söylenmiş gibidir.

Aslında her insan, doğası gereği az ya da çok liderdir. Başkaları üzerinde belli yöntemlerle etkili olabilir. Bu etkinin kaynağı kimi insanlarda içsel kimilerinde ise dışsal bir güç kaynağı olabilir. Örneğin yeterince paranız varsa, sizin için çalışacak insanları bularak, hayallerinize uygun bir ev yaptırabilirsiniz. Bu iş bir liderlik sürecidir. Etki kaynağı da bir dışsal güç olan paradır. Bunun liderlikle ilgisi var mıdır diye düşünebilirsiniz. Elbette vardır.

Liderlikte etkinin kaynağı ve alanı çok önemlidir. Dışsal olabileceği gibi, içsel de olabilir. Etki alanı kimileri için etrafımızda bulunan birkaç kişi olabilirken, kimileri büyük topluluklar, hatta toplumlar olabilmektedir. Yani ölçek büyüdükçe, liderliğin etki alanı da büyümektedir.

Bu bakış açısıyla hiç kimsenin doğduğu anda büyük lider olmadığı, büyük liderliğin zaman içerisinde özelden genele etki alanını büyütürken geliştiği bir süreçten söz edilebilir. Yani başka bir ifade ile büyük liderleri büyük yapan şey, aslında küçük ama birikimli liderlik deneyimleridir.

İnsanlık tarihi boyunca dünya sahnesi lider olarak çekirdekten yetişen pek çok büyük lider görmüştür. Kullandıkları etkileme yöntemleri, güç kaynakları tartışılrsa da, bu insanlar büyük kitleleri etkilemiş ve onları

harekete geçirerek yaşadıkları döneme damgalarını vurmuşlardır. Günümüzde insanlık büyük liderlerin bıraktıkları siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik mirasla yaşamaktadır.

Başarıları farklı alanlarda, eylemleri farklı toplumlarda olsa da yaptıklarına değer verdiğimiz büyük liderlerden daima gururla söz etmekteyiz. Bu insanların isimlerini çocuklarımıza, sokaklarımıza, mahallelerimize, köprülerimize vererek onlara duyduğumuz minnet, saygıyı ve hayranlığı dile getirmekteyiz. Adlarını yaşatarak ideallerini, fikir ve yaptıklarını da yaşatmaya çalışmaktayız. Ölümünün üzerinden onlarca, yüzlerce, binlerce yıl geçmiş olmasına rağmen bugün yolumuzu aydınlatan pek çok büyük liderimiz bulunmaktadır.

Değişen dünya koşulları ile birlikte toplumların beklentileri ve buna bağlı olarak liderlerin yeterlikleri de sürekli değişmektedir. Artık sadece savaş meydanlarında hızlı ve doğru kararlar vermeyi içeren stratejik liderlik değil, yaşamı kolaylaştıran ve insanların anlam arayışlarına cevap veren liderlik tarzları büyük liderlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda bazı teknoloji liderlerinin etkisi pek çok komutanın savaş taktiklerine dayalı stratejik liderliğini gölgede bırakmaktadır.

Dün olduğu gibi bugün de dünyayı bizim için daha güzel bir yer haline getirecek yeni liderlere ihtiyacımız vardır. Açıkça söylemek gerekirse, bugün büyük liderliğe olan ihtiyacımız dünden daha fazladır. Çünkü “Bizi buraya getiren becerilerin, bizi istediğimiz yerlere götürüp götüremeyeceği” kuşkuludur.

Bununla birlikte “bu dünya sadece yetişkin insanların dünyası değil, aynı zamanda çocukların da dünyasıdır. Ve eğitim alanında, çocuklar için dünyayı güzel ve anlamlı hale getirmeye çalışmış pek çok büyük eğitimci lider de bulunmaktadır.”

Bu kitap, tıpkı devlet ve ordu yönetimi gibi teori ve uygulamalarıyla çocuklarımızın dünyasını daha güzel bir yer haline getirmeye çalışmış olan büyük eğitimci liderlerin yaptıklarına odaklanmaktadır.

Yazarın dileği, büyük liderliğin kapsamını özetleyerek ve Atatürk’ün “*Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden, eğitimciden mahrum bir millet, henüz bir millet adını alma yeteneğini kazanamamıştır*” sözünü okuyucusuna hatırlatmaktır.

Lider ve Liderlik

Lider bir kişi iken, liderlik bir davranıştır. İki veya daha fazla insanın bulunduğu her yerde lider ve liderlik söz konusu olmuştur.

Liderler bir amaç belirleyerek bu amaç yönünde başka insanları etkileyip, harekete geçirirler. Bu eylem planlı olabileceği gibi, yaşamın doğal akışı içerisinde spontan olarak kendiliğinden de ortaya çıkabilir. Örneğin bir siyasi partinin liderliği planlı programlı bir liderliktir. Buna karşılık bir arkadaş grubunda kahve içilecek yeri belirlemek için sunulan öneriye uyulması yaşamın doğal akışı içerisinde hiç fark etmediğimiz şekilde gerçekleşen bir liderlik örneğidir. Siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik veya yaşamın diğer alanlarında ihtiyaçların karşılanmasına yönelik insanlar arası planlı ya da spontane olarak gelişen tüm işbirlikleri bir liderlik girişiminin sonucu olabilir. Yaptığımız bir itiraz ya da bir karşı çıkış yaşamın doğal akışı içerisinde hiç istemesek bile bir lider konumuna getirebilir.

Liderlik eylemi kimi durumda kapsamlı bir vizyon olarak da karşımıza çıkar. Genellikle bir toplumun var oluş veya özgürlük mücadelesi büyük liderleri gündeme getiren en önemli olaylardır.

Başkalarını ikna etmek ve onları belli amaçların gerçekleştirilmesine yönlendirmek lider konumunda olan kişilerin en temel fonksiyonlarıdır. Bununla birlikte kişinin vizyonu, değerleri, karizması, saygınlığı, sosyal duyarlılığı, hitabet yeteneği, bilgi beceri ve uzmanlık seviyesi ile başkalarını dinleme ve anlama kabiliyeti liderlik için gerekli olan önemli özelliklerdir.

İyi bir liderin hangi özelliklere sahip olduğuna dair pek çok tartışma vardır. Babacan olmak veya otoriter olmak, içedönük veya dışadönük, yenilikçi ya da gelenekçi olmak gibi birbirine taban tabana zıt pek çok özellik liderlik için gerekli görülen kişilik özellikleri arasında sayılmaktadır. İnsanların liderlik algısı farklı farklıdır. Bir insani fenomen olan liderliği gerçek anlamıyla özzebilmek için farklı bakış açılarını dikkate almak ve bunların tamamını dikkate alan ortak bir kanaat oluşturmak gerektirmektedir.

Liderlik Yanılgılarımız

Liderlik hakkındaki bilgiler kimi yanılgıları da içermektedir. Kavram yanılgısı, bir kişinin bir kavramı anladığı şeklin, ortaklaşa kabul edilen bilimsel anlamından önemli derecede farklılık göstermesidir. Liderlik hakkında da bazı kavram yanılgıları bulunmaktadır. Kulağımıza doğru gibi gelse de bu yanılgılar bir şekilde beynimize girmekte ve bu da liderliğin gerçekte ne olduğunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu yanlış kabuller kuşaktan kuşağa bir miras gibi de akmaktadır.

Önemli bir liderlik yanılgısı büyük liderlerin daima devlet adamı, siyasetçi ve askeri komutanlardan çıkmakta olduklarıdır. Dünyada sağlıktan teknolojiye güvenlikten ticarete hemen her alanda büyük kitleleri etkileyen büyük liderler bulunmaktadır. Siyasal liderler daima ön planda gözüke de farklı alanlarda dünyayı derinden etkileyen pek çok lider vardır. Hatta eşzamanlı olarak aynı dönemde, fakat farklı sektörlerde iş başında olup birbirine rakip olarak gördüğümüz liderler de bulunmaktadır.

Örneğin Amerika'da başkanlık yapan Bill Clinton, George W. Bush, Barack Obama ve Donalt Tramp seçimle iş başına gelmiş birer büyük dünya lideri idi. Fakat bu kişilerle aşağı yukarı aynı çağda yaşamış olan Apple Computer Inc.'nin kurucusu Steve Jobs'un liderliği bu siyasetçilerin liderliğini çok daha geride bırakmış olabilir. Dünya tarihinde pek çok bilim insanı, sağlıkçı, sanayici veya iş adamı yaptıkları işler bakımından büyük lider olarak büyük işler yapmıştır. Fakat tarihçiler devlet adamları ve ordu komutanlarının liderlik uygulamalarını yazmayı daha çok tercih etmişlerdir.

Liderleri Büyük Yapan Şeyler

Tarih sürecinde ortaya çıkmış büyük liderlerden öğrenecek çok şey bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda açıklanmıştır.

Büyük Resmi Görebilmek

Büyük resmi görebilmek demek ayrıntıda kaybolmadan ve bütünsel bir bakış açısıyla durumu iyi kavrayabilmeyi veya durumun sonuçlarını

hesaplayabilmeyi ifade etmektedir. Bunu şöyle anlatabiliriz. Bir vadide yaşadığınızı düşünün. Günlük hayatın rutin işleriyle uğraşarak yaşamınızı devam ettirmekte olduğunuzu hayal edin. Zihninizde bir gün, hemen yanı başınızdaki dağın zirvesine çıkarak yaşadığınız vadiye kuşbakışı baktığınızı canlandırın. Gözünüzün her şeyi dolaysız ve bütünsel olarak algıladığınızı düşünün.

Büyük resmi görme düşüncesi aynen buna benzemektedir. Yani, bir durumun ne olduğunu ortaya koyabilmek için onunla ilişkili tüm sebep ve sonuçları dikkate alabilmeyi, tepki ya da tepkisizlik durumunda işin nereye gidebileceğini hesaplayacak şekilde davranabilmeyi içermektedir.

Bu yetenek olay ve olguları daha iyi yargılayabilme becerisi olarak da dile getirilmektedir. Gerçekte yargılama yeteneği tüm insanlara kazandırılması gereken önemli bir insani niteliktir. İnsana verilen eğitimin kritik hedeflerinden biri de bu olmalıdır.

Büyük resmi gören insanlar kendi hayatlarında da neyin daha önemli, neyin daha değerli olduğunu bilir ve yaşamın gerçek anlamını da buna göre oluşturabilirler. Ara sıra kendimizi tüm işlerimizden geri çekip, yükseklerden enginlere bakar gibi kendi hayatımızın bütünü düşünmeliyiz. Güzel ve anlamlı bir yaşam için bizler de büyük resmi görmeye çalışmalıyız. Bu egzersiz hayatımızda neyin daha önemli ve değerli olduğunu kavramamıza yardımcı olacaktır.

Hızlı ve Doğru Kararlar Verebilmek

Büyük liderlerden öğrenebileceğimiz ikinci önemli nitelik sürekli değişen senaryolarda hızlı ve doğru kararlar verebilme becerisidir.

Bir lider makam olarak ne kadar yükseğe çıkarsa, zaman lüksü o kadar az olur. Baskı altında çok hızlı olarak verilmiş bazı kararların, üzerinde günlerce uğraşılıp tartışılarak alınmış kararlardan daha isabetli olması büyük liderlere özgü bir yetenektir. Büyük liderler akışı yönlendirme konusunda hızlı davranış sergileyen kişilerdir. Başarıları çoğu zaman bu hıza bağlıdır.

Bir kararın etkinliğini değerlendirmenin çeşitli yolları bulunur. En iyi yol, kısa ve uzun vadedeki sonuçları değerlendirmekten geçmektedir. İzleyiciler pek çok durumda bir kararın iyi mi, kötü mü ya da önemli mi

önemsiz mi olduğunu hemen anlayamazlar. Bu kararın etkisini ancak zaman içerisinde keşfeder. O kararın o anda taşıdığı önemi ancak büyük liderler değerlendirebilir.

Karar verme yeteneği eğitimle de kazanılabilir bir yeterlidir. Moore'ye (2022) büyük kararların nasıl hızlı verileceğine ilişkin sekiz yol sıralamaktadır. Bu yollar aşağıda açıklanmıştır.

1) Büyük kararlar farklı bakış açılarını dikkate alarak şekillenirler.

Karar verme işlemi bir konu hakkında tek kişinin vereceği kararlar ile uzman, danışman veya ilgililerin yardımı ya da liderin temsil ettiği grupla birlikte verilen karar türü arasında çeşitlenir.

Grupla veriler kararlarda grup sorumluluğu gündeme gelir. Liderler böylesi kararlarda çoğunluğun kararını hayata geçirmeye çalışır. Fikir birliğine dayalı olarak verilen kararlar her zaman doğru sonucu vermeyebilir. Tek kişi tarafından verilecek kararlar da büyük riskler taşır. Fakat zaman yokluğu kimi durumlarda tek kişinin karar vermesini zorunlu kılar. Bizler bu zamanın iyi kullanılması için hakkımızı doğrudan bizi yöneten kişi veya kuruluşlara devredebiliriz. Evet. Her karar önemlidir ama her karar için bir araya gelmenin de imkânı maalesef yoktur. Bu hakkı çok önemli kararlar için kullanmak gerekir. Ülke düzeyinde verilecek bu tür kararlar referandum yoluyla alınır.

Büyük liderler hızlı ve doğru karar verebildikleri için büyük olmuş insanlardır. Gerek kişisel gerekse de grup olarak verilen kararların doğru oluşması için karara anlamlı katkıda bulunabilecek kişilere de ihtiyaç duyulabilir. Bu kişiler uzman, danışman veya konuya ilişkin kapsamlı bilgi ve deneyimi olan kişiler olabilir. Karar hakkında doğru uzmanlığa sahip kişilerin, sorumlu karar vericinin (yani liderin) bakış açısını genişletmesine ve en iyi seçimi yapmasına yardımcı olmaları gerekir. Bu nedenle bu kişiler menfi beklentilerinin ötesine geçmeli, doğru hareket etmeli ve karar hakkındaki görüşlerini de samimi olarak belirtmelidirler.

Sağlam veri sağlam karar demektir. Sağlıklı ve sağlam kararların temelini doğru veriler oluşturur. Bir kararı sağlamlaştıran diğer önemli bir faktör de doğru yardımcı ve doğru astlardır. Danışmanlar ise üçüncü bir

güç gibidir. Bu insanlar, büyük liderlerin çözmüş oldukları sorunu daha iyi anlamalarına ve buna dayalı olarak akıllı, etkili çözümler üretebilmelerine yardımcı olan kişilerdir. Büyük liderler genellikle sezgileri kuvvetli olan insanlardır. Fakat bununla birlikte tüm büyük liderler topladıkları informasyona ve doğru insanlardan oluşan mahiyet ve danışmanlarına güvenmiş ve onlara büyük kıymet vermiştir.

2) Büyük kararlar, eyleme en yakın zamanda alınan zor kararlardır.

Zaman, zor kararlar veren kişilerin daima aleyhine işler.

Her insanın hayatında vermesi gereken zor kararlar olmuştur. İş işten geçmeden zamanında karar verilmesi önemlidir. Fakat öte yandan hangi kararın daha isabetli olacağını düşünmek veya belirlemek de zaman istemektedir. Araştırmaya ayrılan zaman uzadıkça karar verme işlemi de gecikmektedir.

Karar verme, bir dizi seçenek arasından birinin seçmeyi içeren bir zihinsel süreçtir. Seçim yapmak demek başka alternatiflerden vazgeçmek demektir.

Her gün farkında olmadan anlık olarak onlarca karar almaktayız. Bazı kararlarımızı günlerce düşünmekteyiz. Hatta hiç karar alamayıp ertelediğimiz deyim yerindeyse askıda bıraktığımız kararlarımız da olabilmektedir. Yani karar verme ister kişisel ister örgütsel olsun yaşamın önemli bir parçası ve yorucu bir işlemdir.

Zor kararlar yorucudur. Zor kararlarımız vazgeçtiklerimizi açıkça ortaya koyan ve bizi onlardan vazgeçmekten zorlayan kararlardır. Bu zorluğu yaşamaktan kaçınan pek çok insan vardır. Doğru alternatifi seçebilmek önemlidir. Sezgilerimiz, duygularımız veya mantık olarak adlandırdığımız aklımız bizi farklı seçeneklere götürebilmektedir. Her seçeneğin farklı bir etkililik düzeyi vardır.

Pek çok yazar kişisel gelişim kitaplarında doğru seçimler yapabilmek için hem kalp ve hem de aklın sesini dinlemek gerektiğini, isabetli kararların ancak bu yolla alınabileceğini söyler. Buna rağmen bizler “kalbim başka söylüyor, aklım başka” diyen pek çok insan biliriz. Zor

kararlar aslında büyük kararlarımızdır. Çünkü yapılacak bir yanlış hayatımızdaki pek çok şeyi de zora sokacaktır.

Büyük liderler için de durum aynıdır. Yanılmamak için araştırmalar son aşamaya kadar devam eder. Bir Türk atasözünde “Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır” dese de zor kararları veren büyük liderlerin hemen hepsi aynı yoldan geçmişlerdir. En iyi kararı verebilmek için seçenekleri belirlemişlerdir. Bilgi toplayarak tüm seçeneklerin sonuçlarını değerlendirmişlerdir. En iyi seçeneğin belirleyerek uygulamış ve sonucu da değerlendirmişlerdir. Bu sıralama büyük liderlerin zor ve büyük kararlarda izlediği ortak yoldur.

3) Büyük kararlar semptomları değil, nedenleri ele alır.

Bir sorunla karşılaştığımızda, bu sorunu ortaya çıkaran sebeplere değil, belirtileri tanımlamaya odaklanırsak, öyle ya da böyle bir anlamda bu sorunla gelecekte tekrar karşılaşırız.

Bir sorunun kök nedenlerini araştırmak ve sorunu ortaya çıkan faktörler hakkında bilgi sahibi olmak bir maliyet veya bir zihinsel yük olabilir. Kimi insan bu yükü çekmekten kaçınır ve sorunun köküne inmez. Gerçekte bir sorunun nedenlerini araştırmak ve bu yolla o sorunu daha iyi anlamaya çalışmak bir insani varoluş durumudur. Yönelimsel açıdan ise kimi durumda semptomların acilen giderilmesi gerekebilir. İyi yöneticiler genellikle sorunu ortaya çıkaran kök nedeni düzeltmek için uğraşır. Büyük liderler de öyledir. Ele aldıkları sorunun nedenlerini iyi bir şekilde ortaya koymaya çalışır ve bu durumlarla başa çıkabilmenin yollarını araştırır. Çözüm için büyük bir çaba sarf ederek ve bu süreçte büyük bir dayanma gücüne de sahip olurlar. Büyük liderleri büyük yapan şey de budur.

4) Büyük kararlar, hesap verme sorumluluğu olan kişiler tarafından alınır.

Zayıf liderler, aldıkları kararın çevresindeki insanlar tarafından onaylanmasını rahatlatıcı bulurlar. Ne kadar gerekli olursa olsun, zor bir kararları verirken kendilerini açığa çıkmış hissetmek istemezler. Sorumluluk paylaşıldığında karar vericinin etkinliği de azalır. Bu bir tercih olayıdır.

Bazı liderler için riske girmek korkutucu gelebilir. Özellikle kendine olan güveni yeni yeni kazanmaya başlayan liderler için risk kaçınılacak bir şeydir. Bu risk olsa bile, kontrolü ele alabilmek için kimi durumda önemli kararların açıkça arkasında durmayı bilmek gerekir. Kararın sorumluluğunu tek başına alabilmek üyelerin ve üstlerin güvenini kazanabilmek için anahtar bir işlem olabilir.

5) Mükemmel kararlar, bir problemin muhtemel tüm etkilerini dikkate alır.

Büyük liderler bir kararın risklerini ve potansiyel etkilerini hesaplayarak bu kararın getireceği sonuçları dengelemeye çalışırlar. Bunu yapabilmek lidere güveni de artıran en önemli bir özelliktir. Bir kararın getireceği ihtimalleri daima göz önünde tutmak önemlidir. “Eğer karar şu olursa sonuç şöyle olur” şeklindeki bu analitik tasarım, belkide liderleri en çok yoran zihinsel faaliyettir. Büyük liderler olumsuz bir sonucun ortaya çıkma olasılığını daima dikkate alır ve bu senaryo gerçekleştiğinde sonuçlarının ne olacağını hesap edebilir.

6) Mükemmel kararlar kısa vadeli ve uzun vadeli değerleri dengeler.

Büyük liderler aldıkları kararların risklerini ve bu kararların sonuçlarını değerlendirirken aynı zamanda kısa ve uzun vadeli maliyet ve fayda durumlarını da göz önünde bulundururlar. Kısa vadecilik liderlerin karar alma çevresini kısa sürede etkileyen bir sorundur. Yalnızca kısa vadeli sonuçlara odaklanmak, liderler için deyim yerinde ise işin kolayına kaçmak gibidir.

Liderlerin liderlik gücü arttıkça, verdiği kararları uzun vadeli sonuçlarına odaklama durumu da daha belirgin hale gelmektedir. Büyük liderlerin en temel özellikleri, kısa vadeli kararlar ile uzun vadeli kararlar arasında denge kurabilen insanlar olmalarıdır. Bu durumu karar verme sürecinde erken yaşlarda dikkate alan liderler büyük liderlik yolunda daha büyük adımlar atamaktadırlar.

7) Büyük kararlar paydaşlara çok iyi iletilmelidir.

Karar sürecine tüm üyelerin katılması mümkün olmasa da, tüm üyelerin alınan karara uyması istenir ve beklenir. Bu nedenle büyük liderlerin karar içeriğini ve gerekçelerini izleyenleri dâhil tüm paydaşlarına iletebilmesi çok önemlidir. Böyle bir iletişim yolunun amacı, sorunu nasıl çözeceğiniz konusunda onay veya fikir birliği aramak değildir. Bunun yerine, herkesi tutarlı bir anlayış düzeyine ulaştırmaktır. Bu da genellikle büyük bir kararın sorunsuz bir şekilde uygulanması için gereklidir.

8) Büyük kararlar büyük riskler içirir.

Karar sürecini hızlandırmak, iyi bir kararın temel unsurlarını anlamakla başlar. Yukarıda sıralanan yedi maddeyi göz önünde bulundurmamak önemlidir. Büyük liderler, fikrini paylaşmak isteyen herkese danışmaktan ziyade, karar sürecine gerçekten değer katabilecek kişilerden geri bildirim alırlar. Kuşkusuz, bunların hepsinin de aynı görüşte olmaları beklemez. Büyük liderler bu bilgi kaynaklarından elbette en iyi şekilde yararlanırlar. Alınan bilgilerle geleceğe dönük en iyi rotayı çizmek için kendi kararlarını ve maliyet-fayda analizlerini de kullanırlar.

Liderler, hata yaparak saygınlığını kaybedeceği korkusuyla bazı kararlarını erteleyebilir. Burada önemli olan unsur daha önce de belirttiğimiz gibi risktir. Risk değerlendirmesi, büyük liderin kararlarında daha mı fazla yoksa daha mı az temkinli bir yaklaşım benimseyeceklerini belirler.

Risk yönetimi, bir liderin olumsuz olaylardan kaçınmaya yardımcı olabilecek bir sistem kurmasına olanak tanır. Risk almak ise liderleri en hızlı geliştiren özelliktir. Büyük liderler potansiyel bir tehlikeyi önceden görebilir ve bu yolla problemi daha doğmadan çözebilirler.

Büyük liderler kadar olmasa da bizler de kişisel yaşantımızda alacağımız kararın tüm risklerini değerlendirebilir, daha hızlı ve daha sağlam kararlar alabiliriz. Karar verme tekniklerini öğrenmek bizlere büyük liderlik yolunu açabilir. Birlikte çalıştığımız insanların da performanslarını arttırabilir.

BÖLÜM II

BÜYÜK LİDERLER SIRALAMASI

Dünyayı derinden etkileyen büyük liderler inandıkları hayalleri gerçekleştirmek için büyük çabalar harcamış insanlardır. Yeryüzündeki büyük dönüşümler büyük liderlerin oluşturdukları vizyonunun hemen ardından gelmiştir. Bu vizyon kimi zaman bir fetih ya da keşif olmuş, kimi zaman da bir zorbanın elinden kurtulma veya bağımsızlık hareketi olmuştur.

Liderlik daha önce de ifade ettiğimiz gibi algısal farklılıklara dayalı bir insani fenomendir. İnsanların liderlik algısı farklı farklı olabilir. Bu algıların oluşmasında aile kültürü, mahalle kültürü, popüler kültür ve içinde bulunduğumuz sosyal dünyanın büyük bir etkisi vardır. İnsanların çocukluklarında dinlediği hikâyeler, gençlik yıllarında okuduğu kitaplar, izledikleri filmler, milli kültür ve daha pek çok şey liderlik algısının oluşmasında önemli kaynaklardır.

Büyük liderliğin sınırını çizebilmek için internette yapılacak bir tarama ile dünyayı derinden etkileyen liderler hakkında on binlerce sayfalık yazı bulunabilir. Dünyadaki ilk 10 veya ilk 100 liderler karşılaştırıldığında sıralamanın toplumdan topluma kültürden kültüre de değiştiği görülür.

Bugün yeryüzünde 7 milyara yakın insanı etkilemiş bulunan dini liderler önemli büyük liderlerdir. İnanç alanındaki liderlerinin etkileri yalnızca yaşadıkları dönemle sınırlı kalmamış kendilerinden sonra gelecek nesilleri de derinden etkilemişlerdir (McKenna, 2010).

Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada tarihe damga vuran kadın liderlerden de söz etmek gerekir. Mısır kraliçesi Kleopatra tarihin en büyük kadın liderlerinden birisidir. Yine aynı şekilde 34 yıl Rusya'yı yönetmiş ve 18. yüzyıl Rusyası'na damga vurmuş olan İmparatoriçe (Çariçe) II. Katerina da büyük bir kadın liderdir. İngiltere'nin kraliçesi Elizabeth 45 yıl hüküm sürmüş ve bir çağa adını vermiştir. Yine İngiltere başbakanlarından “Demir Leydi” lakabıyla bilinen Margaret Hilda Thatcher Birleşik Krallık'ta en uzun süre başbakanlık yapan kişi ve ülkenin ilk kadın başbakanı olan kadın lideridir.

Büyük liderler kuşkusuz, bilim, teknoloji ve endüstri alanında büyük dönüşümler yapmış insanları da kapsamaktadır. Geliştirdiği ürün veya süreç teknolojisiyle dünyada isim yapmış adını sayamayacağımız kadar çok büyük lider bulunmaktadır. Bilgi ve bilişim teknolojileri, nanoteknoloji, biyoteknoloji, ileri üretim, işletme ve uzay konularında da büyük liderler bulunmaktadır.

Dünya'nın en büyük lideri kim?

Cesaret, hoşgörü veya acımasızlık. Hangi faktör büyük liderliğin ateşleyicisidir acaba? Bu soru, büyük liderlik hakkında elbette bir tartışma yaratacaktır. Çünkü tıpkı her insan gibi her topluluğunun da büyük liderlik algısı farklıdır. Kimileri için büyük liderlik ölçütü insanları barış içerisinde özgür ve bağımsız olarak yaşatabilmek iken kimileri için milyonlarca insanı yok edebilme gücüdür.

BBC World Histories Magazine dergisi aralarında Cambridge Üniversitesinde görevli Çin tarihi uzmanı Rana Mitter, Oxford Üniversitesinde görevli tarihçi Margaret MacMillan ve Londra'da Doğu ve Afrika Tarihi üzerine araştırmalar yapan Gus Casely-Hayford'un da bulunduğu bir grup tarihçilerden oluşturduğu çalışma grubu ile tarihteki *en büyük (güç sahibi olan ve insanlık üzerinde olumlu etkisi bulunan) lideri belirlemek* ve bu liderin *başarı sırları ve miraslarını keşfederek* bunları paylaşmak istemiştir.

Çalışma grubu tarihe ilgi duyan 5000 kişinin katılımıyla bir anket çalışması gerçekleştirmiştir.

İlginç bir şekilde 19. yüzyılın başlarında Pencap'ta Sih imparatorluğunu kuran Maharaja Ranjit Singh (1780-1839), dünya tarihinin en büyük liderleri sıralamasında ankete katılanların yüzde 38'inden fazlasının oyunu alarak birinci sırada yer almıştır.

Pencap Arslanı olarak da bilinen Ranjit Singh, Hindistan tarihinin en güçlü ve karizmatik figürlerinden biridir. Pencap'ın savaşı beyliklerini olağanüstü bir kuzey imparatorluğu altında birleştirerek güçlü bir ordu haline getirmiş, İngilizleri krallığının güneyinde kontrol altında tutarak yüzyıllardır yağmacıların Hindistan'a aktığı Hayber Geçidi'ni kapatmıştır.

Eğitimi olmayan, bir gözü de görmeyen ve yüzünde çiçek kabarcıkları bulunan bir kişi olsa da, kusursuz insanlığı, imparatorluk kuran büyük liderler arasında onu benzersiz bir konuma getirmiştir. Kişi ve olayları iyi değerlendirebilen, dini bağnazlıktan uzak ve rakiplerine karşı yumuşak davranan biridir. Yendiği duişmanlarına iş vermiş, kendisinin dışındaki inançlara saygı göstermiş ve bakanları arasına Hindular ve Müslümanlar görev almıştır. Renkli bir karakter olarak Sih Gurularının barış içinde bir arada yaşama ilkelerinden ilham almış, başkalarının haklarını koruma konusunda kararlı ve kendi haklarını da kullanmaktan çekinmeyen bir lider olmuştur. Maalesef, ölümünden altı yıl kadar sonra yarattığı Sih devleti, rakip şeflerin iç çekişmeleri nedeniyle çökmüştür (Singh ve Rai, 2008).

İkinci sırada, oyların yüzde 25'ini alan, bir milyondan fazla Gineliyi Portekiz işgalinden kurtarmak için bir araya getiren ve diğer sömürgeleştirilmiş Afrika ülkelerini ayaklandırıp savaşmaya iten Afrikalı bağımsızlık savaşçısı Amílcar Cabral (1924-1973) yer almıştır.

Bir ziraat mühendisi olan Amilcar Cabral aynı zamanda bir siyasi organizatör, diplomat, milliyetçi ve devrimci bir şairdi. Afrika'nın önde gelen sömürgecilik karşıtı liderlerinden di. Verde Adaları'ndaki milliyetçi harekete ve Gine-Bissau'daki bağımsızlık savaşına liderlik etmişti. Bağımsızlığın ilanından yaklaşık sekiz ay önce, 20 Ocak 1973'te bir suikasta kurban gitmiştir. Marksizm'den çok etkilenen Amilcar Cabral dünya çapındaki devrimci sosyalistlere ve ulusal bağımsızlık hareketlerine ilham kaynağı olmuştur.

İngiltere başbakanı Winston Churchill İngiltere'yi savaşta tutan zeki siyasi manevraları nedeniyle yüzde 7 oyla ankette üçüncü sırada yer almıştır.

Tam adı Sir Winston Leonard Spencer Churchill (1874 - 1965) olan ve Britanya tarihinin en büyük başbakanı olarak bilinen Churchill 1895'te İngiliz Ordusu'na katılmıştır. Daha sonraki yıllarda savaş muhabiri olarak ün kazanmıştır. 1900'den 1964'e kadar milletvekili olarak görev yapmış, Avrupa'da Sovyet nüfuzunun "demir perde" olduğu konusunda kamuoyuna uyarılarda bulunmuştur. Avrupa birliği duişüncesini desteklemiştir. Başbakanlık yaptığı dönemler arasında savaş sürecindeki deneyimlerini anlatan birçok kitap yazmıştır. 1953'te Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

Winston Churchill'in çok dikkat çeken özlü sözleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- “Uçurtmalar rüzgâr gücü ile değil, o güce karşı koydukları için yükselirler.”
- “Düşen bir çığda, hiçbir kar tanesi kendisini olup bitenden sorumlu tutmaz.”
- “Haberleri almaktansa, olayları yaratmak yeğdir; Eleştirmen olmaktansa aktör olmak.”
- “Dün ile bugün arasında bir kavga çıkarsa, yarın kaybeder.”
- “Düşmanların mı var? Güzel. Bu demektir ki hayatında bir şey için, bir zaman ayağa kalktın.”
- “Oturmak varken, neden ayakta durasın?”

Dünyanın en iyi liderini belirlemek amacıyla yapılan anketle listenin ilerleyen kısımlarında, Amerikan Başkanı Abraham Lincoln dördüncü sırada yer alırken, İngiliz hükümdarı I. Elizabeth yüzde 4 oyla beşinci sırada yer alan kadın lider olmuştur.

Büyük liderlik bakımından Motun Tanrıkut'dan Atatürk'e kadar dünya tarihine adını yazdırmış birçok Türk lider vardır. Bu büyük liderler tarihe damga vurarak olayların seyrini değiştirmişlerdir. Dünyadaki dengelerin yeniden kurulmasını sağlayarak bir çağın kapanıp yeni bir çağın açılmasına da sebep olmuşlardır. Başarıları ile adlarından söz ettiren bu liderler; yönetim anlayışları, stratejileri, zekâları, yüksek cesaretleri, yaratıcı düşünce yapıları ve kişisel özellikleri ile de dikkatleri çekmeyi başarmışlardır (Yeşilot ve Köksal, 2020).

Türklerde devlet adamı ya da asker olmayan pek çok sivil lideri de vardır. Bu büyük liderlerin isimlerini eksiksiz yazabilmek mümkün

değildir. Bugün sadece E9 Emisyon Grubunda Türk Lirası olarak tedavülde bulunan banknotlar üzerindeki resimleri incelediğimizde Ön yüzlerinde büyük lider Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğraflarını arka tarafta ise yaşadığı döneme damga vuran altı büyük lider insan daha görmekteyiz. Bunlar:

- Ordinaryüs Prof. Dr. Aydın Sayılı (1913-1993) - 5 Türk lirası üzerinde güneş sistemi, atomun yapısı, DNA ve ilk çağ mağara resimleri ile.
- Ordinaryüs Prof. Dr. Cahit Arf (1910-1997) - 10 Türk lirası üzerinde “Arf Değişmezi”nden alınan bir kesitin yanı sıra “aritmetik diziler, abaküs, sayılar ve bilgisayar teknolojisinin temeli olan sayısal sistemi belirten ikili (Binary) sayı sistemini ifade eden rakamlar ile.
- Mimar Kemaleddin (1870-1927) - 20 Türk lirası üzerinde “Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası”nın çizgisel bir çalışması ile “kemer, dairesel motif ve mimarının üç boyutlu yapısını simgelemek üzere küp, küre, silindir” gibi formlar ile.
- Fatma Aliye (1862-1936) - 50 Türk lirası üzerinde “hokka, tüy kalem, kâğıt ve kitap” gibi figürler ile kadın zarafetini simgeleyen “çiçek” motifleri ile.
- Buhurizade Mustafa Efendi (Itri) (1640-1712) - 100 Türk Lirası üzerinde “notalar, kudüm ve ud gibi enstrümanlar” ve Mevlevi kişiliğine uygun olarak “ney üfleyen Mevlevi dervişi” figürü ile.
- Yunus Emre (1238-1320) - 200 Türk lirası üzerinde “Yunus Emre'nin anıt mezarı, dizelerinde yer verdiği gül motifi, barışı ve kardeşliği simgeleyen güvercin motifi ve felsefesini en iyi vurgulayan ‘Sevelim, Sevilelim’ dizesi ile.

BÜYÜK LİDERLİĞİN EN İYİ ÖRNEĞİ: GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Büyük liderler, dünyayı bulduklarından daha iyi bir duruma getiren kişiler olup Gazi Mustafa Kemal Atatürk tam da bunun özetidir. Büyük liderlerden bahsederken Atatürk'ün liderliği için ayrı bir başlık oluşturmak gerekir. Atatürk hem askeri bir deha ve devlet yönetimi konusunda çok üstün meziyetleri olan bir reformcu hem de büyük bir eğitim lideridir. Atatürk'ün “Eğer Cumhurbaşkanı olmasaydım, Eğitim Banlığını almak isterdim” sözü de bunun kanıtıdır.

Aslan'a göre (2008) Atatürk'ün büyük lider olmasında doğuştan getirdiği kişisel özellikleri kadar öğrencilik yıllarından itibaren edindiği liderlik becerilerini farklı ortamlarda farklı gereksinimler için farklı şekillerde kullanması da etkili olmuştur.

Atatürk fikirleri ile zamanının ilerisinde olan gerçek bir dünya liderdir. Dört yıl süren Türk Kurtuluş Savaşı'nda ülkesini bağımsızlığa kavuşturmayı başarmış ve ardından ülkesi için oluşturduğu vizyonunu hayata geçirmiştir. Modern Türkiye'nin doğuşu sürecinde büyük işler başarmıştır. Bunu kendisinden önceki birçok büyük liderin yaptığı gibi, acımasız yöntemler kullanarak değil, büyük insan sevgisi ve eğitim yoluyla yapmıştır. Burada hemen belirtmek gerekir ki, Gazi Mustafa Kemal Atatürk “Mecbur kalmadıkça savaşı, bir cinayet” olarak gören liderdir.

Mustafa Kemal Atatürk'ü;

- Milli birlik ve beraberlik ruhunu halka benimsetmesi,
- Savaş meydanlarındaki eşsiz komutanlığı,
- Devlet kuran büyük bir siyasetçi olması,
- Devrim niteliğindeki yenilikleri,
- Gerçekçi bakış açısı,

- Geleceğe dönük oluşturduğu vizyonu onu dünya liderleri arasında önemli bir yere getirmiştir (Köse, 2021).

Atatürk siyasi ve askeri alanlardaki liderlik başarıları kadar uygarlık ve kalkınma yolunda kazandığı zaferlerle de büyük liderliğe konu olmuştur. *Onun liderliğine dikkatle bakıldığında yaptıklarının da sadece Türkiye için değil, tüm dünya için de geçerli olduğu çok net olarak görülebilir. 20. yüzyılın en büyük liderleri kimdir sorusunun yanıtı tartışılabilir. Pek çok kaynakta bu liderin Atatürk olduğu dile getirilmektedir.*

Atatürk'ün yapmış olduğu reformların basit bir listesini yapacak olursak, elbette ilk sıra yer alacak devrim laik demokratik Türkiye Cumhuriyetinin kendisi olacaktır. Bunu kadın haklarının giderek önem kazandığı bu dünyada Türkiye’de karma eğitimi başlatılması ve kadınlara diğer birçok ülkeden çok daha önce oy hakkı tanınması da eklenebilir. Yine aynı şekilde kadınların eşit miras haklarına sahip olması ve çok eşliliğin kaldırılması eklenebilir.

- Saltanat ve hilafetin kaldırılması,
- Kılık kıyafet devrimi,
- Uluslar arası takvim ve saate geçiş,
- Yeni ölçülerin kabul edilmesi,
- Soyadı kanunun çıkarılması,
- Eğitim ve öğretimin bütünleştirilmesi
- Arap alfabesi yerine Latin alfabesinin getirilmesi,
- Millet mekteplerinin açılması,
- Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu’nun kurulması,
- Güzel sanatlar, hukuk, tarım ve ticaret alanında yapılan yenilikler yine bu reformlara eklenebilir.

Bu listeyi, uzatmak mümkündür.

Bu reformlar Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün ne kadar büyük bir lider olduğunu göstermektedir. Bugün dünyada ve özellikle de Ortadoğu’da

yaşanmakta olan pek çok sorun Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti için hayata geçirdiği reformlar yoluyla çözülecek gibi görünmesi de ayrıca belirtmelidir.

BÖLÜM III

DÜNYAYI ETKİLEYEN EĞİTİM LİDERLERİ

Churchill “Bir ulusu yönetmek, dört çocuğu eğitmekten daha kolaydır.” sözü ile eğitimcilerin işinin siyasetçilerden daha zor olduğunu vurgulamaktadır. Tarihe mal olmuş bütün büyük liderler, aynı zamanda güçlü birer eğitimcidirler. Halklarına, takipçilerine ve hatta rakiplerine bile pek çok şey öğretmişlerdir.

Liderliğin özü bir amaç yönünde başkalarını etkileyerek onları harekete geçirme sürecidir. Eğitimsel liderler de diğer tüm liderlik alanlarında olduğu gibi insanları etkilemekte ve kendilerine takipçiler oluşturmaktadırlar.

Eğitimsel liderlerin öğrencileri üzerindeki doğrudan etkisi eğitim ve öğretim alanında geliştirilen teori hareketi ve yöntemler yoluyla olmaktadır. Esasen bir halkı eğiterek geleceğe hazırlayan büyük liderler de bunu yapmaktadır. Onlar da kendi eğitim teorilerini hayata geçirmektedirler. Gazi Mustafa Kemal Atatürk bunun en güzel örneklerinden biridir.

Dar anlamda, eğitim ve öğretim alanındaki liderlik genel olarak hedeflere daha kısa yoldan ulaşmayı içeren uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimdeki etkileme hem bir teori hareketi veya yeni bir motivasyon yoluyla hem de dolaylı olarak rol model olma yoluyla sağlanmaktadır.

Gerçekte eğitim ve öğretim iki farklı kavramdır. Bizler “eğitim için milli, öğretim için evrensel” ifadesini kullanırız. Çünkü eğitimin içeriği bir ülkenin kendine ideallerine dayalı özgün bir insan tipini yansıtır. Her ülke eğitim kurumlarında kendi idealleri ya da özlemleri yönünde kendi insan tipini yaratmaya çalışır. Öğretim ise daha çok bir teknoloji işidir. Öğretim sürecinde kullanılan metot ve tekniklere karşılık gelir. Bu yönüyle aynı teknolojiyi dünyanın her yerinde kullanabiliriz. Başka bir ifade ile öğretim evrensel bir iş olarak görülür.

Eğitim ve öğretim dünya sahnesinde ilk insanla birlikte var olmuş iki kavramdır. İlk insan topluluklarında anneler kız çocuklarını babalar ise erkek çocuklarını eğitmişlerdir. Eğitimin içeriği anne-babanın gücünü aştığı zaman, başka öğreticiler devreye girmiştir. Bu noktaya dikkat etmek

gerekir. Modern dünyada öğretmen bir aracıdır. Anne-babanın veya devletin idealleri doğrultusunda çocukları (istendik yönde) yetiştiren kişilerdir.

Dünyayı derinden etkileyen devlet adamları ve askerler kadar, dünyayı yine derinden etkileyen büyük eğitimciler de vardır. Bu insanların sayıları da öyle az falan değildir. Örneğin Sokrates, Eflatun (Platon) ve Aristo Eski Yunan döneminde yaşamış ve günümüzdeki Batı felsefesinin temellerini ve yönetim sistemlerini derinden etkilemiş büyük eğitimcilerdir. Bu kişilerin dile getirdiği cumhuriyet, demokrasi, vatandaşlık ve özgürlük gibi kavramların etkisi günümüzde hala devam etmektedir. Bu insanların görüşlerini anlamadan eğitim ve yönetim kuramlarını tam olarak anlamak mümkün değildir.

İslam felsefesini metod ve problemler açısından şekillendiren Farabi de çok büyük bir eğitimcidir. Felsefe dünyasında ilk öğretmen olarak bilinen Aristo'dan sonra ikinci üstad anlamına gelen Muallim-i Sani unvanına sahiptir.

Farabi Aristo'yu ilk üstad olarak görürken Aristo'da kendi öğretmeni Eflatun'u muallim-i evvel olarak dile getirmiştir.

Tarihin başlangıcından günümüze dünya üzerinde ismini sayamayacağımız kadar çok büyük eğitimci lider çıkmıştır. Büyük bir çoğunluğu değerleri, toplumsal ahlakı ve etiği ele almaktadırlar. Bu insanlar eğitimin içeriğini etkileyerek görüşleri ile devlet adamları, anayasalar ve dünya toplumları üzerinde etkili olmaktadır.

Bu bölümde dünya eğitimini yöntem bakımından etkileyen ve büyük liderler sıralamasına girebilecek kişiler üzerinde durulmuştur. ABD'de eğitimci ve öğretmenler için gönüllü çalışmalar yapan TeachHUB derneği 2009 yılında yaptırdığı bir araştırmada dünyada eğitim ve öğretimi yöntem yönünden etkileyerek büyük liderlik örneği göstermiş olan 12 büyük eğitim lideri sıralanmıştır. Bu isimler ve yaptıkları işler şöyledir:

1. *Horace Mann (1796-1859)*

Amerikan Devlet Okulu Hareketinin Öncüsü

Fırsat eşitliği konusunda ciddi sorunlar bulunsa da bugün, günümüzde genel olarak eğitim olanakları sınırsız durumdadır ve bireyler için çok farklı seçenekler bulunmaktadır. Fakat geçmişte bu, böyle değildi. Geride bıraktığımız son iki yüzyıla kadar eğitim dünyanın hemen her yerinde seçkin zümre ve erkeklere ait özel bir faaliyetti. Devletler eğitimi kendi görev alanları içerisinde hiç görmüyorlardı.

İnsanlar ancak eğitim yoluyla bir meslek sahibi olur, kendini gerçekleştirir ve özgürleşebilirler. Amerikan eğitiminin babası olarak kabul edilen Horace Mann, özgür bir toplum için eğitimin önemini işaret ederek, “*Cahil kalan bir ulus, özgür kalamaz!*” sözünü yüksek sesle dile getirmiştir. Bu amaçla 1838'de Common School Journal adını verdiği ayda iki sayı basan bir dergi kurmuştur. Dergi aracılığıyla Mann, sonuçta Amerikan eğitiminin geleceğini şekillendirecek bir halk eğitimi vizyonunun ana hatlarını çizmiştir. Onun çabaları ile devletlerin kamusal eğitime olan doğal ihtiyacı fark edilmiş ve bu hareket tüm dünyaya yayılmıştır. Bugün Amerika'da çok sayıda ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite binası, insanlara bıraktığı bu mirastan dolayı Horace Mann'ın adını taşımaktadır.

Horace Mann, 20 yaşına kadar kendi kendini eğitmiş ve Brown Üniversitesi hukuk fakültesine kabul almıştır. Mezuniyet sonrasında avukat, eyalet ve ulusal düzeyde politikacı ve üniversite mütevelli heyet başkanı olmuştur. Eğitim reformunu gerçekleştirmeye yönelik yılmak bilmeyen bir çaba ve konuşmaları ile Massachusetts devlet okulu sistemini hayata geçirmiştir. Zaman içerisinde ülkenin geri kalan her yerinde ve dünyada hayata geçen devlet okulları ile eğitim reformunun lideri olmuştur.

Horace Mann, ABD'de Amerikan gençliğini sorumlu vatandaşlara dönüştürmenin en etkili yolunun vergi gelirleriyle ücretsiz olarak verilecek kamu eğitimi olduğunu savunmuştur. Çünkü o, “ortak okullar” fikri ile okul ve eğitimin herkes için yaşamın ortak unsuru olması gerektiğine inanıyordu. Doğal olarak bu durum aynı zamanda her Amerikalıya eğitim alma fırsatı anlamına da geliyordu.

Mann'a göre demokrasiyi korumanın tek yolu her vatandaşa daha iyi bir eğitim vermektir. Kamusal eğitim hem demokratik eğitimin ahlaki sorumluluğunu yerine getiriyor hem de başarılı bir ulusa sahip olmanın yolunu açıyordu. Ona göre kamusal eğitim bir bebeğin ihtiyacı olan en temel bilgilerden, yetişkinlik sorumluluklarına doğru emin adımlarla yürüyebileceği özgür, düz ve sağlam bir yoldu.

Horace Mann kamusal eğitim hakkındaki görüşlerini kamuoyuna açıkladıkça, elbette büyük tepkilerle karşılaşılıyordu. Ona göre eğitim “toplumsal mekanizmanın denge çarkı” idi. Kamusal olmayan bir eğitimin getirdiği sosyal ve ekonomik farklılıklar, eninde sonunda farklı insan grupları arasında bir çatışmaya da dönüşüyordu. Eğer ülke içerisinde başkalarından önemli ölçüde daha eğitilmiş gruplar varsa, o zaman her insan kendi ortak sosyal ve ekonomik grubuna bağlı kalıyor ve bu da ülkeyi hem sosyal hem de ekonomik açıdan böler diyordu (akt. Jones, 1986).

Mann belirli dini mezhep ve inanç gruplarına yönelik olarak da dikkatli olunması gerektiğine işaret ediyordu. Bu inancı nedeniyle pek çok kişi onu din karşıtlığı ile aşağılamaya çalışmış fakat hiç kimse onu daha iyi bir okul sistemine ulaştırmaktan alıkoymamıştır. Bir avukat ve siyasetçiden şaşırtıcı bir eğitim reformcusuna yükselirken, onu takip edenlerin sayısı, onun devlet okullarına olan bağlılığını gördükçe artmaya devam etmiştir (akt. Ellis, 2022)

Eğitim reformu hareketi, Amerika'da güçlü bir devlet okulu sisteminin tanımlanması ve uygulanması açısından çok şey başarmıştır. Eyaletteki devlet okulu sayısı arttıkça, devlet okulu uygulama stratejileri konusunda eyalet yönetimine yardımcı olmak üzere 1867'de federal Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. 1870'e gelindiğinde tüm eyaletlerde bir tür kamusal eğitim oluşmuştur. Horace Mann 1839'da ilk öğretmen yetiştiren enstitünün kurulmasına da öncülük etmiştir.

Horace Mann'e vergi yoluyla tüm çocuklara yönelik ücretsiz kamu eğitimi, kütüphaneler ve öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri için teşekkür etmemiz gerekmektedir.

2. Friedrich Froebel (1782-1852)

Erken Çocukluk Eğitimi

Friedrich Froebel erken çocukluk eğitiminin önemi konusunda dünyanın her yerindeki öğrenci ve öğretmenleri derinden etkileyen Alman eğitimcidir. Froebel için “Anaokulun Babası”dır da diyebiliriz.

Alman eğitim tarihinde 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük eğitim “kahramanı” olarak Pestalozzi görülür. İsviçreli Pestalozzi yoksulların eğitilmesini savunmuş ve öğrencinin kendi yeteneklerini güçlendirmek için tasarlanmış öğretim yöntemlerini vurgulamıştır. Buna karşın Amerikan tarihlerinde “kahraman” Froebel’dir (Allen 1989). Bu iki bakış açılarındaki farklılık, her iki ülkenin siyasi kültürü, siyasi gelenekleri, kamu ve özel sektör alanların şekillendirilmesindeki farklılıklara dayanmaktadır. Diğer bir ifade ile halk eğitimi kavramı bu iki ülkede de farklı şekilde yorumlanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin göçmen toplumunda, çeşitli dil ve kültür geçmişine sahip çocukların sisteme entegrasyonu çok önemlidir. Ailelerin bunu tek başına yapması mümkün olmadığından kamuya ait anaokullarına ihtiyaç duyulmuştur. Almanya'da ise tam tersine, Froebel'in anaokulu fikri aile bağlarına bir saldırı olarak görülüyordu. Pestalozzi, evde eğitimi merkeze aldığı için daha büyük saygı görüyordu. Amerika'nın "vatandaş yaratmaya" olan ilgisi Froebel'i bir kahraman haline getirmiştir. Almanya'nın küçük çocukların eğitimini annelere ve aileye bırakma konusundaki ilgisi Pestalozzi'yi övünülecek bir duruma getirmiştir (Allen, 1989).

FriedrichFroebel'in öğrencilerinden biri olan Margarethe Schurz, Froebel'in fikirlerine dayanarak 1856'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk anaokulu sınıfını oluşturmuştur.

İngiliz eğitimcileri de Froebel'den çok etkilenmiştir. Onun çocuk eğitim konusunda geliştirdiği eğitim felsefesinin dini düşünceler ile olan ilişkisi günümüzde bile çok ilgi çekmektedir. Ağustos 1851'de Prusya hükümeti, Froebel'in eğitim teorisini demagojik ve ateist olarak etiketleyerek resmen yasaklamıştır. Siyaset ve din alanında yıkıcı eğilimleri bulunduğu ilan edilmiştir.

Prusya'da Froebel'in kuzeni Karl bir makale yayınlanmıştı. Karl Froebel'in kızların erkeklerle eşit eğitim fırsatlarına sahip olması gerektiğini savunan makalesinin adı "Kadın Kolejleri ve Anaokulları" başlığını taşıyordu. Bu yazı o dönemde hiç hoş karşılanmadı. Bununla birlikte karışıklık nedeniyle reddedilen şey Friedrich Froebel'in teorileri oldu.

Rusya'da devrim sonrasında yapılan kültür dönüşümü kapsamında geliştirilen eğitim teori ve uygulamaları da Froebel'in görüşlerinden etkilemiştir. Froebel'in dünya vatandaşlığı ve kamu okulları fikri Sovyet eğitimi ve özellikle Sovyet Erken Çocukluk Eğitimi müfredatının temelini oluşturmuştur (Valkanova ve Brehony, 2006).

Froebel'i ünlü yapan pedagoji, on dokuzuncu yüzyılın ikinci çeyreğinde geliştirip rafine ettiği, küçük çocukların eğitimi için kesin olarak tanımlanmış bir dizi yöntem ve aktiviteden oluşan Anaokulu'nda yer alıyordu (Nawrotzki, 2006). Froebel 1837 'de ilk çocuk bahçesini kurdu.

Froebel'in 1800'lerin ortasında tasarladığı anaokulu sınıflarında amaç, küçük çocukların daha sonraki yaşamlarında formal bir öğrenme sürecine entegre olabilmelerine yardımcı olmaktı. Küçük çocukları formal derslere, sınavlara ve diğer eğitim unsurlarına hemen adapte etmek yerine anaokulu sistemi ile farklı bir yaklaşım benimsedi.

Froebel, çocukların doğal ortamda yavaş yavaş ortaya çıkacak doğuştan gelen niteliklere sahip olduğu inancından yola çıkarak, her şeyin doğaya bırakılmasını ve çocukların gelişmesinin açık havada yapılacak alıştırmalar, oyunlar ve şarkılarla kolaylaştırılması görüşünü öne sürmüştür. Özgür ifadenin, yaratıcılığın, sosyal etkileşimin, motor aktivitenin, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin temele alındığı anaokullarını kurmuştur.

Froebel'e göre eğitimci ve öğretmenlerin görevi öğrencilere sadece konu, ilke ve genellemeleri aktarmak değil, aynı zamanda onlara araştırma ve eleştiri duygusu vererek özgür ve tarafsız yargılama alışkanlığını kazandırmak olmalıdır (Dar, 2018).

Froebel her çocuğun kendi hızında öğrenebileceğini dile getiriyordu. Her çocuğa bir birey olarak davranılması gerektiğine ve onların benzersiz yeteneklerinin gelişmesinin teşvik edilmesi gerektiğine inanıyordu.

Froebel ancak bunları dikkate alan öğretmenlerin uyumlu bir öğrenme ortamı yaratabileceğini savunuyordu. Çocuklar, kendilerine özgü bir şekilde büyüme arayışına girmeleri durumunda mutlu olabilirler diyordu. Öğrenme sürecinde çocukların çalışmalarını arkadaşlarının ve diğer sınıf arkadaşlarınıninkilerle karşılaştırmalarını teşvik ediyordu. Ona göre çocuklar soru sormaya, her şeyi test etmeye ve kendi başlarına keşfetmeye teşvik edilmeli idi.

Froebel ayrıca öğrenme sürecinin bir parçası olarak oyunun ve kişisel aktivitelerin değerine de inanıyordu. Çocukların bir birey olarak kim olduklarını keşfetmelerine izin verildiğinde, bunun çocuğun bir öğrenci olarak tüm potansiyelini keşfetmesine olanak sağlayacağına inanıyordu. Onun teorisine göre, küçük çocuklar sanat, doğa, tasarım ve matematik hakkında öğretilecek fikirlere yoğun bir şekilde maruz kalıyordu.

Froebel'e göre çocuklar doğal olarak yaratıcıdır; yepyeni dünyalar, karakterler, oyunlar ve aktiviteler hayal etmek için hayal güçlerini kullanırlar. Froebel, bir eğitim sisteminin çocukların yaratıcılıkları ile doğal olarak sahip oldukları yetenek ve becerileri geliştirmeye odaklanması gerektiğine inanıyordu. Bu durum, hangi becerinin öğrenildiğine bakılmaksızın, öğrenme sürecinin eğlenceli hale getirilmesi anlamına da geliyordu.

Bir beceriyi öğrenmek önemlidir, ancak diğer insanlarla nasıl etkileşim kuracağını öğrenmek de önemlidir. Froebel, çocukların kendi yaşlarındaki yeni insanlarla tanışma şansına sahip olduklarında ve arkadaşlık kurmaya teşvik edildiklerinde bunun, bu ortama katılan herkes için daha sıcak ve uyumlu bir çevre yaratacağına inanıyordu. Çocuklar benzer ilgi alanlarına sahip başkalarıyla grup oluşturacak ve bu da herkesin o ilgi alanındaki bilgisini genişletecekti.

Froebel, inşa etme gibi belirli fiziksel becerileri uygulayarak, çocukların düzenli olarak fiziksel olarak neler yapabileceğini daha fazla öğrenerek genel öğrenme potansiyellerinin de artırabileceklerini öne sürüyordu.

Froebel'in bir çocuk için altı orijinal hediyesi bir internet sayfasında aşağıdaki gibi sıralanmıştır (<https://healthresearchfunding.org/friedrich-froebels>).

Hediye 1: İplik Topları. Froebel, bebeklerin keyif aldığı ilk oyuncakların genellikle toplar olduğunu fark etmişti. Bir çocuk, iplik toplarını kullanarak hem eğlenceli bir şeyle oynayabilir hem de oyun yoluyla temel matematiği ve geometrik şekilleri öğrenebilirdi.

Hediye 2: Küre, Küp ve Silindir. Froebel bu oyuncaklara "çocukların zevki" adını vermişti. Şeklin farklı özellikleri çocukların meraklarını gidermelerine ve şekillerin dünyadaki diğer unsurlarla nasıl etkileşime girdiğini görmelerine olanak tanmaktaydı.

Hediye 3: Bölünmüş Küp. Bu hediye, çocukların hayatlarındaki farklı şeyleri temsil etmelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştı. Kuleler, trenler ya da başka yapılar inşa edip bunların etrafında yaratıcı hikâyeler yaratabilirlerdi.

Hediye 4: Dikdörtgen Prizmalar. Bu hediye, bölünmüş küpe benzer ve çocukların kendileri için önemli olan bir şeyi inşa etmelerine olanak tanıyabilirdi. Dikdörtgenler modüler yapıya imkân verecek şekilde sekiz parçaya bölünmüştü.

Hediye 5: Küpler ve Üçgen Prizmalar. Bu hediye, çocukların daha büyük nesnelere inşa etme ve inşa etme becerilerini daha fazla keşfetmelerine olanak tanıyordu. Küpler çeyrek küplere bölünerek bir şeyler inşa etmek için kullanılacak 21 adede kadar benzersiz parça oluşturulabiliyordu.

Hediye 6: Klasik Bloklar. Bu hediye, çocuklara inşaat ve oyun konseptlerini sürdürmeleri için dikdörtgen, kare ve sütun şekillerinde yapı taşları vererek yapım sürecini devam ettiriyordu.

Froebel'in eğitim teorisine zamanla ek hediyeler eklenerek repertuvara daha fazla geometrik şekil ve beceri eklenmiştir. Örneğin Hediye 7, kâğıttan, plastikten veya ahşaptan yapılabilen bir dizi parke tablettir. Hediye 8, çocuklara çubuklar ve yüzükler kullanılarak halkalar ve düz çizgiler de dâhil olmak üzere iki boyutlu formları temsil eden nesnelere sunmaktadır. Hediye 9, kare şeklindeki bir düzenleme kabında sıralanmış halde tutulan küçük nesnelere içermektedir.

Froebel'e yaratıcı eğitim ve günümüzdeki etkili erken çocukluk eğitim programlarının temelini oluşturduğu için teşekkür edebiliriz.

3. Charlotte Mason (1842-1923)

Evde Eğitim

Charlotte Mason fakir ve yetim bir genç kız olmasına rağmen, on dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarında on altı yaşından itibaren tüm insanlığa ilham veren özgün bir eğitim lideri olmuştur. Öğretmenliği, araştırmacılığı, yazarlığı, kendine özgü geliştirdiği öğretim ilke ve yöntemleri ile İngiltere’de evde eğitim konusunda yaptığı çalışmalar ile dünya eğitim tarihine damgasını vurmuştur.

Günümüz dünyasında evde eğitim (Homeschooling), zorunlu örgün eğitim çağındaki çocukların eğitimlerinin bir bölümünün ya da tamamının ailesi ya da ailesinin tayin ettiği kişiler tarafından yürütülmesi olarak tanımlanabilir. Evde eğitim uygulaması bugün başta ABD, Kanada ve birçok Avrupa ülkesinde örgün eğitime alternatif olarak yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bu ülkelerde aileler tarafından evde eğitimin tercih edilme nedenlerinin başında okul çevresi ve okulda verilen eğitimle ilgili kaygılar; öğrenciyi belirli bir dini, felsefi ya da ahlaki yaklaşım doğrultusunda eğitme isteği; çocuğun bireysel ihtiyaçları; finansal gerekçeler ve gelişen uzaktan eğitim teknolojileri gelmektedir (Şad ve Akdağ, 2010).

Evde eğitim düşüncesi ebeveynlere çağdaş eğitim hizmetinin uygulama eksikliklerini telafi edebilmeleri için de bir çıkış yolu oluşturmaktadır. Bu konuda Charlotte Mason’un yaptığı çalışmalar ile geleneksel eğitim modellerine karşı çıkmış, fakat kurumsal eğitime düşman olmayan bir pedagojik düşünce dizisi de oluşmuştur. Mason bu konuda önemli çalışmalar yapan ilk eğitimcidir. Yaptığı büyük işler arasında evde eğitim, kadınların öğretmen olabilmeleri için kurduğu Eğitim Evi ve ebeveynleri çocuklarının eğitimine dâhil eden yönlendirici çalışmalar bulunmaktadır. Bu yönüyle büyük bir eğitim lideridir.

Charlotte Mason, çocuk yetiştirme konusunda ebeveyn eğitiminin önemini görerek meslektaşlarının yardımı ile 1887’de *Veli Eğitim Birliği* adıyla bir dernek kurmuş ve vaka incelemelerine dayalı hazırladığı makaleler ile her yaştan çocuk için öğrenmeyi zevkli, basit ve mutluluk verici bir faaliyet haline dönüştürmüştür. Muhteşem eğitim vizyonu ile

dünyanın hemen her köşesindeki ailelere ilham vermiş ve onları etkileyen bir kişilik olmuştur (Giardiello, 2022).

Eğitimin ilk kadın liderlerinden biri olan Charlotte Mason'un hayali, hangi sosyal sınıftan olursa olsun tüm çocukların sanat eğitimi alma fırsatına sahip olmasıydı. Mason, kendini çocukların eğitim şeklini iyileştirmeye adanmıştır. Çocukların kuru ders kitaplarından ziyade "yaşayan kitaplar" ve gerçek deneyimler yoluyla en iyi şekilde öğrendiklerine inanıyordu. Yöntemleri sanattan keyif almaya ve büyük sanatçı ve müzisyenleri incelemeye vurguyu içeriyordu. Uygulamalarının çoğu evde eğitime çok uygundu ve yöntemleri çocuklarına evde eğitim veren birçok ailenin eğitim temeli haline geldi.

Charlotte Mason bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde daha çok tanınmaktadır. Evde eğitim hareketi Amerikan eğitimcileri ve aileler için önemli bir ilham kaynağı olmuştur (Andreola, 1998). Bununla birlikte Amerika'nın aksine İngiltere'de, eğitim tarihçileri tarafından büyük ölçüde ihmal edildiği söylenebilir.

Smith (2000) tarafından yapılan bir çalışmada Charlotte Mason'un altı makalesi incelenmiş ve onun eğitim teorisi ve öğretim uygulamalarına ilişkin ana ilkeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre ilk makale onun öğretme ve öğrenmeye ilişkin inancını yansıtan '*çocuklar doğuştan insandır*' ilkesiyle başlamaktadır. '*Çocuklar doğuştan bireydir*' ifadesi, çocukların dışarıdan değil içeriden değiştiği ve dolayısıyla doldurulacak kaplar gibi değil, bilginin keşfedicileri olduğu anlamına gelmektedir.

Cenevreli ünlü filozof ve yazar Rousseau çocukların iyi bir doğayla dünyaya geldiklerini savunmuştu. Fakat Mason, çocuklarında tıpkı diğer tüm insanlar gibi hem iyi hem de kötü bir doğayla dünyaya geldiklerini vurgulamıştır. Bu nedenle eğitim çocuklarda kötü doğayı hafifletecek şekilde ele alınmalıdır. Bu ikinci makaledir.

Üçüncü makalede ise ilke otorite ve itaat konusu ele alınmaktadır. Eğer çocukların iyi ve kötü bir doğası varsa o zaman otorite de gereklidir. Ancak bu duruma göre çocuklar da birey oldukları için eğitim hakları vardır ve kendi kendilerini yönetme yetkisine sahiptirler.

Dördüncü makale Mason'un bir çocuğun kişiliğinin kutsallığı hakkındaki inançlarını ele almaktadır. Pedagojiyle ilgili beşinci makalede

Mason'un anlatım tekniğini bir öğretim aracı olarak kullanması üzerinde durulmaktadır. Son makale müfredat üzerinedir. Mason'un müfredat hakkındaki görüşleri ve müfredattaki anlatının kullanımına ilişkin bir tartışmayı içermektedir.

Bu makaleler, geçmişteki ve günümüzdeki eğitim düşünürlerinin görüşlerini tartışmaya açmaktadır. Her makalenin sonunda *Çocuk Topluluğu Okulu* adını verdiği kurumlarında Mason'un eğitim teorileri ve uygulamalarını nasıl oluşturduğunun hikâyesi yer almaktadır. Vaka incelemesi yoluyla kendi okullarda gözlem, görüşme ve dokümanlardan topladığı veriler ile eğitim ve öğretimi nasıl analiz edildiği açıklanmaktadır.

- *Zihinsel ve Fiziksel Jimnastik,*
- *Çocuğun Düşünce Yelpazesi,*
- *Yanlış Yönlendirilmiş Duygular,*
- *Sulandırılmış Öğretim,*
- *Parazit Alışkanlıklar,*
- *Sözleşmeli Özgürlük,*
- *Uzmanlaşmanın Tehlikeleri* gibi pek çok orijinal konu Charlotte Mason'un eserleri üzerinde durduğu konulardan yalnızca bir kaçıdır. Mason'a kadın eğitimci yetiştirilmesi, ebeveynlerin eğitime katılımı, evde eğitim ve çocuklara öğrenmeyi sevdirecek yöntemler konularında teşekkür edebiliriz.

4. Jean Piaget (1896-1980) – Çocuklar Nasıl Öğrenir?

Pedagojik formasyon ve eğitim psikolojisi dersi alan herkes, İsviçreli psikolog Jean Piaget'nin gelişim ve öğrenme teorilerini incelemiştir. Piaget İsviçre'nin Neuchâtel kentinde doğmuş bir bilim insanıdır. İlk ilgi alanı zoolojidir. Gençliğinde bir albino serçesine ilişkin gözlemleri üzerine bir makale yayınlamış ve 15 yaşına geldiğinde yumuşakçalar üzerine yaptığı çeşitli yayınlar ona Avrupalı zoologlar arasında önemli bir itibar kazandırmıştır. Neuchâtel Üniversitesi'nde zooloji ve felsefe okudu ve 1918'de doktorasını bu alanda aldı.

Evlenip üç çocuk sahibi olduktan sonra biyoloji eğitimini epistemolojiye olan ilgisiyle birleştirerek psikolojiye ilgi duymaya başladı. İlk olarak Zürih'e gitti ve burada Carl Jung ve Eugen Bleuler'in yanında çalıştı ve ardından 1919'da Paris'teki Sorbonne'da iki yıllık eğitimine başladı. Onun çocuklarda akıl yürütmeyi (anlayış edinimi) ele alan araştırmaları ve oluşturduğu teoriler sayesinde çocukta bilişsel gelişim konusunun bugünkü temeli atılmış oldu. Pek çok kişi tarafından 20. yüzyıl gelişim psikolojisinin en büyük öncüsü olarak görülmektedir.

Piaget, Paris'te okul çocuklarına okuma testleri tasarlayıp uyguladı ve onların yaptıkları hata türleriyle ilgilendi. Bu da onu bu küçük çocuklarda akıl yürütme sürecini keşfetmeye yöneltti. 1921'de bulgularını yayınlamaya başlamıştı. Aynı yıl İsviçre'ye döndü ve burada Cenevre'deki Rousseau Enstitüsü Yöneticiliğine atandı. 1925-29 yılları arasında Neuchâtel Üniversitesi'nde profesörlük yaptı ve 1929'da Cenevre Üniversitesi'ne çocuk psikolojisi profesörü olarak atandı. Ölümüne kadar da bu görevde çalıştı. 1955'te Cenevre'de Uluslararası Genetik Epistemoloji Merkezi'ni kurdu ve yöneticisi oldu. İlgi alanları arasında bilimsel düşünce, sosyoloji ve deneysel psikoloji vardı. Uzun kariyeri boyunca 50'den fazla kitap ve monografide Piaget, ilk olarak Paris'te keşfettiği, çocuğun zihninin bir dizi belirlenmiş aşamadan geçerek yetişkinliğe doğru geliştiği temayı geliştirmeye devam etti (Bkz. britannica.com/biography/Jean-Piaget).

Piaget'e göre zeka, özne ve dünya arasındaki işlevsel etkileşimde artan uzay-zamansal mesafelere doğru bir harekettir. Çocuk için bir kavram ne

kadar soyut olursa, mesafesi de o kadar büyük olmaktadır. Zekâ, organizma ile çevre arasındaki tüm asimilasyon ve uyum sağlayıcı etkileşimlerin yanı sıra, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel doğanın tüm ardışık adaptasyonlarına yönelen bir denge durumudur. Organizma ve çevre arasındaki özümleyici ve uyum sağlayıcı etkileşimler bu dengeye doğru yönelmektedir (Piaget 1976, akt. Müller, Eycke ve Baker, 2015).

Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisi zihinsel süreçlerimizin veya bilişlerimizin zaman içinde nasıl değiştiğine odaklanmaktadır. Bilişsel teoriler, gelişimin "kişi ve çevre arasında sürekli bir ileri geri gitme süreci" yoluyla gerçekleştiği çocuk ve çevre arasındaki etkileşimi tanımlamaktadır (Piaget, 1929).

Piaget, gelişmekte olan çocuğu, gömülü anlamlardan oluşan bir sosyal dünya içindeki bir aktör olarak tasavvur etti. Piaget, çocuk gelişimi alanındaki en etkili bilişsel teorisyenlerden biri olarak kabul edilmektedir. O, çocukların zekâsının yetişkinlerinkinden farklı yönlerini fark eden ve bunun haritasını çıkaran ilk kişilerden biriydi (Piaget, 1929). Gelişime bakış açısı, doğa bilimlerine olan ilk ilgisiyle şekillendi. Biliş hakkındaki görüşleri çocuklar üzerinde muhakeme (IQ) testlerini denerken şekillenmeye başladı. Piaget, bir çocuğun cevabının doğru mu yanlış mı olduğuyla değil, cevaba yol açan temel akıl yürütme süreciyle, yani cevabın arkasındaki mantıkla ilgileniyordu. Tüm hayatını çocukların entelektüel gelişimini inceleyerek geçirdi. Teorisi, kendi üç çocuğu da dâhil olmak üzere çocuklar üzerinde tekrarlanan doğal gözlemlere dayanarak yaşamı boyunca gelişmeye devam etti.

Piaget, çocukların entelektüel becerilerinin zamanla değiştiğini ve farklı yaşlardaki çocukların dünyayı farklı yorumladıklarını öne sürdü. Küçük çocukların fiziksel eylemler hakkında düşünürken bilgiyi oluşturduklarına ve çocukların insanlarla ve nesnelere etkileşime girdikçe dünya hakkındaki fikirlerini sürekli olarak yeniden düzenlediklerine inanıyordu.

Jean Piaget'nin bilişsel gelişim teorisi, çocukların dört farklı öğrenme aşamasından geçtiğini öne sürmektedir. Onun teorisi sadece çocukların bilgiyi nasıl edindiklerini anlamaya değil, aynı zamanda zekânın doğasını da anlamaya odaklanmaktadır.

Piaget'nin zihinsel gelişim aşamaları şöyledir:

- Duyusal Motor Evresi: Doğumdan 2 yaşa kadar
- İşlem Öncesi Aşama : 2 ila 7 yaş arası
- Somut İşlem Aşaması : 7-11 yaş arası
- Soyut İşlem Aşaması : 12 yaş ve üzeri

Piaget, çocukların deneyler yaparken, gözlemler yaparken ve dünyayı öğrenirken küçük bilim adamları gibi davranarak öğrenme sürecinde aktif bir rol aldıklarına inanıyordu. Çocuklar çevrelerindeki dünyayla etkileşime girdikçe sürekli olarak eski bilgilerine yenilerini eklerler, mevcut bilgilerin üzerine bu bilgileri inşa ederler ve önceden sahip oldukları fikirleri yeni bilgilere uyum sağlayacak şekilde uyarlarlar demektedir.

Jean Piaget'e çocukta zeka ve bilişsel gelişimin aşamalarını açıklayarak programcılara programlama, öğretmenlere öğretme, çocuklara da öğrenme işlerini kolaylaştırdığı için teşekkür borçluyuz.

5. Margaret Bancroft (1854-1912)

Özel Eğitim

Bancroft'un zekası, hayal gücü ve öğrencilerine olan bağlılığı onu olağanüstü bir kadın ve büyük bir özel eğitim lideri olarak diğer eğitimcilerden ayrı bir yere koymaktadır.

19. yüzyılda gelişimsel engeli olan çocuklar için bir eğitim verilmiyordu. Bu çocukların çoğu ya tamamen görmezden geliniyor ya da normal çocuklardan izole edilerek kendilerine kötü davranılan bakımevi gibi kurumlara gönderiliyordu.

Bancroft, özel eğitim kapsamında bulunan bu çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programları yoluyla eğitilebileceğine ve bir dereceye kadar bağımsızlık kazanabileceklerine inanıyordu. Ona göre engelli çocukların özel okullara, özel programlara ve bu konuda özel olarak yetişmiş öğretmenlere ihtiyaçları vardı. Engelli ya da engelsiz tüm çocukların eşit eğitim alması gerektiğine inanıyordu. Bu amaçla, 25 yaşında, New Jersey Haddonfield'da gelişimsel gecikmesi veya zihinsel engeli bulunan çocuklar için ilk özel yatılı özel eğitim okulu olan Bancroft Eğitim Okulunu kurdu.

Öğrencileri onun sabrını, sevgisini ve kendileri için özel olarak hazırladığı eğitim ve öğretim uygulamalarını çok sevdi. Bancroft, her öğrenci için fiziksel, zihinsel ve ruhsal hedefler içeren bir program oluşturuyordu. Doğru beslenmeye, kişisel hijyene, egzersizlere, günlük ibadetlere, duyuşsal ve sanatsal gelişime ve zihin yaşına uygun derslere ayrı bir önem ve değer veriyordu. Öğrencilerini sirk gezilerine götürüyor, tiyatrolar, müzeler ve konserler gibi farklı eğlence türleriyle de tanıştıyordu (Burstyn, 1990).

Bancroft'un özel eğitim konusundaki önderliği, özel ihtiyaçları olan çocuklara ve yetişkinlere yönelik gelecekteki programlara da ışık tuttu. Tıp mesleğindeki birçok kişi zihinsel engellilere yardım etme konusunda ondan ilham aldı. Çalışmaları özel gereksinimli olan bireyler hakkındaki toplumsal inançların değişmesine de yardımcı oldu.

Bancroft Eğitim Okulu New Jersey Haddonfield'da kiralanan bir evde kurulmuş ve yalnızca bir öğrenciyle işe başlamıştı. Nesillerdir özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar bu okulda eğitim almaktadır. Bu okul günümüzde

de yatılı ve kreşli, kar amacı gütmeyen bir kurum olarak hizmet vermektedir. Owl's Head adlı bir kampüse taşınmıştır. Okul, yıl boyu değerlendirme ve tedavi merkezi olarak da kullanılmaktadır (Razon-Fernandez. 2019).

Bancroft 1894'te Haddon Fortnightly kadın kulübünün örgütlenmesine de yardımcı olmuştur. Kadın örgütlerinin, kadınların eğitimsel, kültürel ve sosyal çıkarlarını destekleyeceğine de inanıyordu. Kulübün bugün hala aktif olması Bancroft'un vizyonunun ne kadar uzun ömürlü olduğunun bir kanıtıdır.

Margaret Bancroft'a engelli çocuklar için kurduğu ilk özel eğitim okulu ve bu kapsamında olan çocuklara yönelik hazırladığı özel eğitim programları için teşekkür etmemiz gerekmektedir.

6. Booker T. Washington (1856-1915)

Afrikalı Amerikalılar için Eğitim

Köle olarak doğan ve daha sonra özgür olan Brooker T. Washington, eğitimin bir insanın hayatında yaratabileceği farkı ilk elden deneyimleyen bir insandı.

Booker yaşamının ilk dokuz yılını Burroughs çiftliğinde köle olarak geçirmişti. 1865'te annesi onu, daha önce oraya giden ve tuz madenlerinde çalışan kocasının yanına götürdü. Booker dokuz yaşındayken tuz paketleme işine başladı. On ila on iki yaşları arasında bir kömür madeninde çalıştı. Madende çalışmaya devam ederken okula da gitti. 1871'de madenlerin sahibi General Lewis Ruffner'ın karısının yanında uşak olarak çalışmaya başladı.

Booker T. Washington, on altı yaşındayken Virginia'daki Hampton Normal ve Tarım Enstitüsü'ne girdi ve tarım eğitimi aldı. Kişisel temizlik ve görgü kuralları konusunda da çeşitli dersler aldı. Özel ilgi alanı topluluk önünde konuşma ve tartışmaydı. Mezuniyet töreninde konuşma yapmak üzere seçildiğinde çok sevinçliydi.

Washington, 1875'te Hampton'dan onur derecesiyle mezun olduktan sonra öğretmenlik yapmak için Malden'a döndü. Sekiz ay boyunca tamamen akademik müfredata sahip bir kurum olan Wayland Seminary'de öğretmen oldu. Bu deneyim, pratik becerileri ve kişisel gelişimi ön plana çıkaran bir eğitim sistemine olan inancını güçlendirdi. 1879'da Amerikan Kızılderililerine yönelik bir programda öğretmenlik yapmak üzere Hampton'a gitti.

Washington, genç bir öğretmenken, ilk dönemlerde Afrikalı-Amerikalılar için bir öğretmen eğitim fakültesi olan, şimdilerde ise Tuskegee Üniversitesi olarak adlandırılan Enstitüsü'nü ye müdür olarak atandı. Zaman içerisinde politikacılar ve halk arasında baskın ve etkili bir figür haline geldi. Daha sonraki yıllarda sivil hakların ve kamu eğitiminde ayrımcılığın kaldırılmasının önünü açmak için pek çok şey yaptı. Ona göre Afro-Amerikan toplumunun sosyal eşitlik ve daha iyi bir gelecek elde edebilmesi için en iyi şans eğitimdi.

Broker T. Washington'un yaşam hikâyesi, Tuskegee Üniversitesinin web sayfasında bulunmaktadır (<https://www.tuskegee.edu/discover-tu/tu->

presidents/booker-t-washington). Bu hikâyede Türkiye’de Anadolu'nun okulsuz ve öğretmensiz köy gerçeğine çözüm üretmek üzere ilkokul mezunu zeki köy çocukların seçilerek yetiştirildikten sonra köylere öğretmen olarak gönderilmesi projesi olan ve 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri hikayesi ile büyük benzerlikler bulunmaktadır.

1880'de, Alabama’da Siyahlar için bir okul kurulması amacıyla yıllık 2.000 ABD Doları tutarında bir ödenek içeren yasa tasarısı kabul edildi. Ardından Siyah öğretmenlerin eğitimi için Tuskegee Okulu'nu yasa tasarısı geldi. Broker T. Washington bu okula müdür olarak atandı. Tuskegee'ye vardığında, okul için herhangi bir arazi veya binanın olmadığını ve maaşlar dışında herhangi bir paranın bulunmadığını gördü. Yılmadan okul fikrini savundu, öğrenci toplamaya ve yerel desteği arttırmaya uğraştı.

Okul, 1881'de kiralanan bir gecekonduda açılabilirdi. Washington, Hampton Enstitüsü'nün yardımı ile 100 dönümlük bir arazi satın aldı. Öğrenciler bu arazide kendi elleriyle bir fırın inşa etti ve bina yapımı için tuğla üretmeye başladı. Üretilen tuğlalardan bir kısmını satarak birkaç yıl içinde okul binası, yemekhane, kız öğrenci yurdu ve bir de şapel inşa edildi.

1888 yılına gelindiğinde, 540 dönümlük Tuskegee Normal ve Endüstri Enstitüsü'nde 400'den fazla kayıtlı öğrenci bulunuyordu. Öğrencilere marangozluk, matbaacılık, ayakkabı yapımı ve kalaycılık gibi vasıflı meslekler öğretiliyordu. Erkekler aynı zamanda çiftçilik ve sütçülük eğitimi alırken, kızlar yemek pişirme ve dikiş dikme gibi ev içi becerileri de öğreniyorlardı.

Öğrenciler bu okulun ihtiyaçlarının büyük bir kısmını kendi emekleriyle karşılıyorlardı. Washington akademik eğitimde, konunun öğrencilerin gerçek deneyimleriyle ilişkilendirilmesi için büyük bir çaba gösterilmesini istiyordu. Kişisel hijyene, görgü kurallarına ve karakter oluşumuna da büyük önem veriyordu.

Öğrenciler sabah saat beşte kalkıp akşam dokuz buçukta yatıyor ve katı bir çalışma programına uyuyorlardı. Tuskegee herhangi bir mezhebe bağlı olmasa da, tüm öğrencilerin her gün şapele uğraması ve Pazar günü de dini törene katılmaları gerekiyordu. Washington genellikle Pazar akşamları öğrencilerle konuşuyordu.

Tuskegee'nin 25. kuruluş yıldönümünde Washington bu okulu çeşitli ekipman, canlı hayvan ve ticari stok gibi mülklerle hesapladığında değeri 831.895 dolar olan 2.000 dönümlük, seksen üç binadan oluşan bir kampüse dönüştürmüştü. Tuskegee'nin bağış fonu 1.275.644 dolardı ve o yıl kaydolan 1.500'den fazla öğrenci için otuz yedi sektörde eğitim mevcuttu.

Washington, Tuskegee'deki ilerleme sayesinde ezilen bir halkın eğitimle ilerleyebileceğini açıkça kanıtlamıştı. Onun pratik eğitim anlayışı genel eğitim alanına çok önemli bir katkıydı. 40 kitaptan oluşan yazıları geniş çapta okundu ve büyük bir saygı gördü.

Eserleri arasında;

- Kölelikten Yukarı (1901),
- Karakter Oluşturma (1902),
- Daha Büyük Eğitimim (1911) ve
- En Uzaktaki Adam (1912) başlıklı bir otobiyografi vardı.

Washington, 1895'teki Atlanta Sergisi'nin açılış gününde "Yeni Zenci"den bahsederken ulusal gündeme yerleşti; "Nasıl yaşanacağını... Fırsatlarından en iyi şekilde yararlanarak." diye yanıtladı. 16 Ekim 1901'de Beyaz Saray'da yemek yiyen ilk siyahî oldu. Başkan Theodore Roosevelt'in daveti üzerine orada bulundu.

Booker T. Washington'un 17 Kasım 1915'teki Tuskegee Enstitüsü Şapeli'nde düzenlenen cenaze törenine yaklaşık 8.000 kişi katıldı. Kampüs içerisinde ve tüm kampüse hâkim bir tepe üzerinde öğrenciler tarafından yapılan tuğla mezara gömüldü.

Eğitimin insan hayatında yaratabileceği farkı bizlere çok net olarak gösteren Brooker T. Washington'a teşekkür ederiz.

7. John Dewey (1859-1952)

Aşamalı Eğitim

John Dewey 15 yaşında Vermont Üniversitesi'ne kaydoldu ve burada felsefe okumaktan büyük bir keyif aldı. Dört yıl sonra ikincilikle mezun oldu. Mezuniyet sonrası bir süre öğretmenlik yaptı.

Dewey, felsefe ve psikoloji alanında ileri düzeyde eğitim almak için öğretmenliğe ara verdi. Johns Hopkins Üniversitesinde doktora eğitimi aldı. Michigan, Minnesota, Chicago ve Columbia Üniversitelerinde profesör olarak çalıştı. Bu üniversitelerin eğitim fakültelerinde dekanlık ve yöneticilik yaptı.

Biyografisinde bulunan bilgiler şöyledir (<https://www.biography.com/scholar/john-dewey>): Eğitim alanındaki en büyük çalışmasını Chicago üniversitesinde eğitim fakültesi dekanı iken yapmıştır. Deneme okulları aracılığıyla birçok eğitim reformunu deneyerek desteklemiştir.

Onun eğitim hakkındaki görüşleri, çocukların "özgür kişilikler" geliştirmeye teşvik edilmeleri, onların kafalarının kuru bilgiyle doldurulması yerine onlara nasıl düşüneceklerinin ve yargıda bulunacaklarının öğretilmesi şeklinde idi. Ayrıca okulların işbirliği içinde çocukların yaşamı öğrenmeleri için yaşamın kendisi olması gerektiğine inanıyordu. İlk kurulan öğretmenler sendikasının üyesi idi ve öğretmen hakları ve akademik özgürlükleriyle de ilgileniyordu.

Dewey'in deneyselcilik veya araçsalcılık olarak bilinen felsefesi büyük ölçüde insan deneyimine odaklanıyordu. Dewey akademik eğitimde kendisinin maruz kaldığı katı aşkını (deneyüstü) fikirleri reddetmiş ve insan deneyimini geliştirmek amacıyla deney araçlarını önermişti.

Dewey'e göre düşünce, insanın etrafındaki dünyayı anlama ve onunla bağlantı kurma aracıydı. Evrensel bir eğitim, insanlara alışkanlıklarını bıraktırıp yaratıcı düşünmeyi öğretmenin anahtarıydı.

Dewey ilerlemeci eğitim reformunun güçlü bir savunucusuydu. Eğitimin yaparak yaşayarak öğrenme ilkesine dayanması gerektiğine inanıyordu. 1894'te eşi Harriet ile birlikte Chicago Üniversitesi'nde kendi deneme ilkokulları olan Üniversite İlköğretim Okulu'nu kurdular. Amaçları eğitim teorilerini test etmektir. Fakat üniversite rektörü Harriet'in

görevine son verince Dewey de istifa etti. 1919'da arkadaşları ile birlikte The New School for Social Research' ı kurdu. Bu yeni okul, sanat ve sosyal bilimlerde entelektüel fikirlerin özgür değişimini vurgulayan ilerici, deneysel bir okul oldu.

Dewey okulun içinde bulunduğu sosyal çevreyi temsil etmesi gerektiğine ve öğrencilerin en iyi doğal sosyal ortamlarda öğrenebildiklerine inanıyordu. Dewey'e göre öğrencilerin hepsi benzersiz öğrenme yapılarına sahipti. Eğitimin temel yönlendiricisi durumunda olan öğretmenler ise daima öğrenci yararını gözetmek zorundaydı.

Geleneksel sınıf ortamlarının genç öğrenciler için gelişimsel açıdan uygun olmadığına inanıyor, uygulamalı çalışmayı çok ön planda tutuyordu (Willianms, 2017). Çalışma konuları ilerlemeci (pragmatik) eğitim, deneysel öğrenme, oyun yoluyla öğrenme, sorgulamacılık, yapılandırmacılık ve yansıtma teorisi gibi konular üzerine odaklanıyordu.

Dewey, Amerika'nın sosyal meselelerinin dışında da kalmayarak, demokrasi, eğitim, siyaset hakkında düşüncelerini samimi olarak dile getirmiştir. Desteklediği birçok mesele arasında, kadınların oy hakkı, gelişmeci eğitim, eğitimcilerin hakları, hümanist hareket ve uluslararası barış yer almıştır. Zamanının önde gelen psikolojik ve felsefi figürlerinden biri olarak, sırasıyla 1899'da Amerikan Psikoloji Derneği'nin ve 1905'te de Amerikan Felsefe Derneği'nin başkanı seçilmiştir (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/john-dewey-1859-1952/>).

Dewey, 1920'lerde dünyanın her yerindeki okullarda eğitim reformu üzerine dersler vermiştir. Özellikle Rus eğitim sistemi onun deneylerinden de çok etkilenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'deki eğitim sistemini inceleyip, tavsiyelerde bulunmaları için davet edilen ilk uzmanlardan biri Amerikalı filozof, toplum bilimci ve eğitimci John Dewey'dir. Dönemin Eğitim Bakanı Vasfi Çınar'ın daveti üzere ülkemize gelmiştir. İstanbul, Ankara ve Bursa'da gözlem ve incelemelerde bulunduktan sonra gözlem ve inceleme sonuçlarını içeren ilk raporunu Türkiye'den ayrılmadan sunmuştur. Amerika'ya döndükten sonra kaleme aldığı 30 sayfalık asıl rapor ise "Türkiye Maarifi Hakkında Rapor" başlığı ile kurulacak yeni eğitim sistemi hakkında çeşitli önerileri içermiştir.

Dewey, 1930'larda emekli olduktan sonra, New York Öğretmenler Birliği ve Uluslararası Akademik Özgürlük Birliği de dâhil olmak üzere çok sayıda eğitim kuruluşunun aktif bir üyesi oldu.

Ölünceye kadar üretken bir şekilde yazmaya devam etti. Aralarında denemeler, makaleler ve kitapların da bulunduğu 1.000'den fazla eser yayınladı. Yazıları psikoloji, felsefe, eğitim teorisi, kültür, din ve politika gibi geniş bir konu yelpazesini kapsadı.

Dewey, demokrasinin en iyi yönetim türü olduğunu düşünürken, Amerikan demokrasisinin Sanayi Devrimi'nin ardından gerginleştiğine inanıyordu. Sanayileşmenin topluma bir bütün olarak fayda sağlamak yerine, kısa sürede yalnızca birkaç kişi için büyük zenginlik yarattığına inanıyordu. Büyük siyasi partileri de büyük sermayenin hizmetkârları olarak gören Dewey sıradan insanların sosyal hakları doğrultusunda kamu çıkarlarını gözeten ve demokratik vatandaşlığı teşvik eden Halk Lobisi'nin başkanı oldu. Dewey, 1946'da 1948 başkanlık seçimleri için işçi liderlerinin yeni bir siyasi parti olarak kurduğu Halk Partisi'nin kuruluşuna da yardım etti.

Eşinin vefatı üzerine 1946'da 87 yaşında olan Dewey, Roberta Grant adında dul bir kadınla yeniden evlendi. Dewey'ler, yaşamlarının son dönemlerinde Roberta'nın mirası ve Dewey'in kitap telif ücretleri ile geçinmeye çalıştılar. Yaşam boyu eğitim reformunun destekçisi ve insan haklarının savunucusu olan Dewey, 1952'de, 92 yaşında zatürreden öldü.

Dewey'e eğitim ve öğretime getirdiği pratik bakış açısı ve yaparak yaşayarak öğrenme modeli için teşekkür etmemiz gerekmektedir.

8. Maria Montessori (1870-1952)

Bireyselleştirilmiş Eğitim

Montessori yöntemleri, özellikle erken çocukluk döneminden ilkököl çağına kadar çocukları olan ebeveynlere alternatif bir eğitim uygulamasıyla sunmakta ve bir seçenek oluşturmaktadır.

Maria Montessori, İtalya'da tıp doktorluğu için eğitim alan ilk kadınlardan biridir. Mezuniyet sonrası kendisine bir akıl hastanesinde görev verilmiştir. İlk tıbbi uygulamalarında psikiyatri konusuna odaklanmıştır. Fakat daha sonra eğitim konusuna ilgi duymuş, pedagoji dersleri almış ve kendini, oluşturduğu bir eğitim teorisine adanmıştır. Çalışmaları onu zihinsel ve gelişimsel engeli olan çocuklara yardım etmeye ve onlara verilen eğitimin yaygın yöntemlerini gözleyerek sorgulamaya yönlendirmiştir.

Özel eğitim öğretmeni yetiştirmek için 1900 yılında açılan bir eğitim enstitüsüne yönetici atanan Montessori bu okulda, hangi öğretim yöntemlerinin en iyi sonucu verdiğini öğrenmek için çeşitli gözlemler ve deneyler yapmıştır. Belli uygulamalar ile çocukların hiç beklenmedik kazanımlar elde ettiklerini görmüş ve uyguladığı metotlar çok başarılı olmuştur.

1907 yılında Roma merkezinde fakir bir bölgede bir çocuk bakımevi açmıştır. İlk öğrencileri, ebeveynleri işe giderken ona bırakılan, 3-7 yaş grubundaki çocuklardan oluşmuştur. İtalya'da türünün ilk örneği olan bu okul, nitelikli öğretim uygulamaları ile Montessori eğitimini hayata geçiren ilk Casa dei Bambini yani, çocukların yuvası olmuştur.

Çocuklar bu yuvada başlangıçta çok asi davrandılar. Fakat kısa süre içerisinde bulmacalarla çalışmaya, yemek hazırlamayı öğrenmeye ve Maria'nın tasarladığı öğrenme materyallerini kullanmaya büyük ilgi gösterdiler. Maria, kullandığı yöntemi "*Çocukları gözledim, onları yakından inceledim ve bana, onlara nasıl öğreteceğimi öğrettiler.*" şeklinde özetlemiştir. Çocukların doğal öğrenme arzusunu teşvik eden ve onlara kendi materyallerini seçme özgürlüğü sunan Maria hazırladığı özgün öğrenme materyalleri ile yaratıcı bir sınıf ortamı tasarlamıştır.

Maria'nın programlarındaki çocuklar pek çok kişiyi şaşırtacak şekilde yoğunlaşma, dikkat ve kendiliğinden öz disiplin sergileyerek eğitim ve öğretimde çok başarılı oldular. Montessori Metodu” önde gelen eğitimcilerin, gazetecilerin ve tanınmış kişilerin dikkatini çekmeye başladı. 1910'a gelindiğinde, Montessori okulları Batı Avrupa'nın her yerinde vardı. ABD’de ilk Montessori okulu 1911'de New York’ta açıldı ve buradan da tüm dünyaya yayıldı.

Maria, ezberci eğitime karşıydı. Onun eğitim teorisinin özünde, çocukların kendi kendilerine öğrenme fikri bulunuyordu. Öğretmenlerin temel sorumluluğunu çocukların hata yapmasına izin vermek olarak görüyordu. Bunun için uygun ortamı yaratmanın öneminden bahsediyordu.

Montessori sınıfları çocuklara bireyselleştirilmiş bir eğitim alma fırsatı sunmak için tasarlamıştı. Öğrenme faaliyetinin bu tür sınıflarda dil, matematik, bilim, müzik, sosyal etkileşimler konusunda daha derin bir anlayışa yol açtığını keşfetmişti. Sınıflar doğası gereği din eğitimini içermiyordu, fakat yöntem, dini inançla bütünleşmiş bir eğitim programına da başarılı oluyordu.

Montessori sınıfındaki her materyal, çocukların doğal ilgi alanları ile eğitim faaliyeti arasında bir eşleşme yaratarak çocuk gelişimini olumlu yönde destekliyordu. Çocuklar bu tür sınıflarda kendi deneyimleriyle ve kendi hızlarında öğrenebiliyorlardı. Öğrenmenin temelini merak duygusu oluşturuyordu.

Dr. Montessori, çocukların bir hedefe ulaşmanın getirdiği başarı duygusunun dışsal bir ödülün ziyade bir içsel sorumluluk olduğuna inanıyordu. Çünkü gözlemler, ödüllerin giderek daha büyük hale gelmedikçe bir süre sonra çekiciliklerini yitirdiğini, dışsal ödül sistemlerinin de zamanla çöktüğünü gösteriyordu. Bir şeyi yapılması gerektiği için yapmak ve yapılan işten gurur duymak, alınacak sertifikalardan ve övgülerden çok daha faydalı oluyordu.

Bir konuya hâkim olduğunuzu göstermenin en iyi yollarından biri onu başka birine öğretmektir. Montessori sınıfları, genç öğrencilere daha büyük öğrencilerden öğrenme olanağı sağlayan karma yaş sınıflarından oluşmaktaydı. Daha büyük öğrencilere, genç öğrencilere rol model olarak

davranarak, yardım ederek ve rehberlik yaparak liderlik becerisini geliştirme fırsatı sağlanıyordu.

Maria 1929 yılında Uluslararası Montessori Derneğini kurdu. Bugün dernek, sinir bilimi ve çocuk gelişimi alanındaki çağdaş araştırmacılarla işbirliği yapmakta ve Maria Montessori'nin eğitim vizyonunu desteklemeye devam etmektedir. Ayrıca Northwest'de kurulan bir öğretmen eğitim merkezi bulunmaktadır. Bu merkezde doğumdan on iki yaşına kadar olan çocuklarla çalışacak öğretmenler eğitilmektedir.

Montessori'nin eğitim metodu günümüzde dünyanın birçok ülkesinde halen uygulanmaktadır. Zihinsel ve gelişimsel engeli olan çocuklara bireyselleştirilmiş eğitim adıyla tasarladığı uygulamalar için Dr. Maria Montessori'ye teşekkür ediyoruz.

9. John Holt (1923-1985)

Evde Eğitim

İngiliz tarihinde 1500'lü yıllarda yaşamış ve Latincenin grameri hakkında kitap yazmış bir eğitimci Jonh Holt varır. Fakat Evde Eğitim konusunda çalışmaları olan ABD'li eğitimci John Holt 20. yüzyılda yaşamıştır.

Holt, 1943'te endüstri mühendisliği bölümünden dereceyle mezun olmuştu. Mezuniyet sonrası Amerika Birleşik Devletleri Donanması'na katılmış ve II. Dünya Savaşı'nda bir denizaltıda görev yapmıştır. Savaş sonrası kız kardeşi Holt'un kendi çocuklarıyla olan olumlu etkileşimini fark etmiş ve onu ilkokul öğretmeni olmaya teşvik etmiştir. Holt öğretmenlik diploması olmamasına rağmen Colorado ve Massachussetts'de özel ilkokullarda 6 yıl kadar öğretmenlik yapmıştır.

Testlerin öğrenme üzerinde zararlı etkileri olduğu konusu üzerin görüşleri olan Holt kendini şöyle açıklıyordu: “Okullar benim için her zaman amaca giden bir araçtır. Öğrenme ve çocuk zekâsı konusundaki sorularıma cevap verebilmek için okullarda çalışmak zorunda kaldım. Ama kendimi hiçbir zaman bir öğretmen olarak tanımlamadım” (Allen, 1981:6).

Eğitimin kurumsal işlevden ziyade toplumsal bir işlev olduğu fikri onu çocuk haklarını savunmaya yöneltmişti. John Holt devlet okullarının büyük reformlara ihtiyaç duyduğunu dile getirmeye başladı. Okullarda uygulanan testlerin öğrenme üzerinde zararlı etkisi olduğunu savundu. Ona göre yanlış pedagojik yaklaşımlar vardı ve bu nedenle okullar misyonlarını yerine getiremiyordu. ABD'de sistemin belli korkuları vardı ve bu durumun çocuklarda öğrenmeye engel teşkil ediyordu.

Devlet okullarında reform ve iyileştirme yapmak için gösterdiği çabaları onda bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Okulsuz toplum savunucularıyla tanışması, öğrenme için en iyi yerin, çocuğun evi olduğu kanaatine varmasına neden oldu. John Holt, öğretmenliği bıraktı ve hayatını kendi fikirlerini destekleyecek çalışmalara adadı. Amerikan okul sisteminde gördüğü sorunları vurgulayan *Çocuklar Nasıl Başarısız Olur* (1964) adlı bir kitap yazdı. Bu kitapta Amerikan eğitimini eleştirmekle kalmadı, aynı zamanda okul reformu için genel bir reçete de sunmaya

gayret etti. Holt'un vizyonu, her çocuğun kendi ilgi alanlarına göre kendi yolunda takip edebileceği öğrenme fırsatlarından oluşan bir "smorgasbord" sistemi sunan okullar ve sınıflar oluşturmaktı. Öğretmenler yalnızca öğrenci tarafından istendiğinde onlara yön verecekti.

Bu esere eğitim ve akademik camiasından çok sert eleştiriler geldi. Fakat Holt buna karşın okulları ziyaret etmeye devam etti ve kişisel toplantılar ve yazışmalar yoluyla benzer düşüncelere sahip reformculardan oluşan bir sosyal ağ kurdu.

Çocuklar Nasıl Öğrenir (1967) adlı kitap ikinci eseri oldu. Bu eserinde Holt, ilk kitapta sunulan olumsuz örneklerden kendi başlarına olumlu öğrenme deneyimleri yaşayan çocukların tanımlayıcı örneklerine geçtiği. Okul öncesi yaştaki çocuklar üzerindeki gözlemlerini kullanarak çeşitli öğrenme stillerini tanımladı. Çocukların içgüdüsel deneyimlerinin öğrenmeye nasıl etki ettiğini açıkladı.

Holt'un iki amacı vardı. Birincisi, çocukların haklarını savunmak. İkincisi, onların kendi kendilerine öğrenmeye yönelik şaşkıncı bir doğal eğilime sahip olduklarını kanıtlamak. Holt, önyargılı öğretim stratejilerini çocuklara dayatmak yerine, yetişkinlerin çocukların en iyi şekilde öğrenmelerini sağlayan yolları, koşulları ve ruhu daha iyi anlamaya çalışmalarını ve ardından "okulu, onların öğrenme becerilerini en iyi şekilde kullanabilecekleri ve geliştirebilecekleri bir yer haline dönüştürmeleri" gerektiğini savundu.

Holt insanı doğası gereği öğrenen bir varlık olarak görüyordu. *Kuşlar uçar, balıklar yüzer, insan düşünür ve öğrenir diyordu. Bu nedenle çocukları öğrenmeye motive etmemize gerek yok. ... Yapmamız gereken... dünyayı mümkün olduğunca sınıfa getirmek; çocuklara ihtiyaç duydukları ve istedikleri kadar yardım ve rehberlik sağlamak; konuşmak istediklerinde saygıyla dinlemek; ve sonra yoldan çekilmek. Gerisini halletmeleri için onlara güvenebiliriz.* (Holt, 1967, s. 189) diyordu.

Temel vurgusu çocukların müfredat dayatılması yerine onların kendi ilgi alanlarını takip etmelerine izin verildiğinde en iyi şekilde öğrendikleri idi. Okullaşma konusunda yazdığı 11 kitap da büyük bir ilgi gördü. Amerika'nın ilk Evde Eğitim Bülteni olan Okulsuz Büyümek bültenini çıkardı.

Eğitimın kurumsal işlevden ziyade toplumsal bir işlev olduğu fikri onu ocuk haklarını ve evde eğitimi savunmaya y6neltmişti. Ona g6re çocukları 6đrenmeye zorlamak onların yaratıcılıklarını yok etmek anlamına geliyordu. abaları 6đrencilerin kendilerini daha rahat ve g6vende hissedecekleri bir ortam oluştur d6şüncesi sonradan devlet okullarındaki 6đretmenleri de derinden etkiledi ve devlet okullarındaki sınıflarda da b6y6k değişiklikler yapmaya başladı.

John Holt'a çocukların kendi ilgi ve meraklarının peşinden y6r6yerek d6nyayı keşfedebilmeleri konusunda verdiği m6cadele için teşekk6r etmemiz gerekir.

10. Marie Clay (1926-2007) –

Dengeli Okuryazarlık Modeli ve Okumayı İyileştirme

Okuma ve yazma öğrenen çocuk büyük bir değişim yaşar ve aynı zamanda bağımsız bir problem çözücü haline gelir. Bu yolla kendi kendini geliştiren bir sistem yaratılmış olur. Öğretmen desteği ya da bağımsız olarak elde edilen bu stratejik faaliyet çocuğun düşünme yapısını ve onun zihninde problem çözmeye izlenecek bir sinir yolu da yaratır. *Çocuklar hayatlarının ilerleyen yıllarında problemleri aynı yolu izleyerek çözerler.* Bilinçli bir ilkokul öğretmeni çocukların okumayı öğrenirken oluşturdukları bu "farklı yollara" tanıklık eder. Okuma yazma öğrenen çocuklarda ilkokulun ilk döneminde oluşan bir küçük fark, onun akranlarından birkaç yıl geride kalmasına neden olabilir. Bu kayıp, *Okuma İyileştirme ve Kurtarma* adı verilen bir erken müdahale yolu ile giderilebilir.

Marie Clay, okuma-yazma öğrenmekte zorlanan çocuklara erken müdahale anlamına gelen bir iyileştirme ve kurtarma uygulamasıyla yardımcı olunabileceği fikrini savundu. Öğretmenlik eğitimini Wellington Eğitim Fakültesinde tamamlamıştı. 1945 yılında ilkokul öğretmeni oldu aynı zamanda lisansüstü eğitime de devam etti.

Clay, "Özel Sınıf Çocuklarına Okuma Öğretimi" adlı tezi ile Yeni Zelanda'da 1948 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Fulbright bursu ile ABD'de Minnesota Üniversitesine burslu olarak gitti, Gelişim ve Çocuk Psikolojisi alanında eğitim aldı. Yeni Zelanda'ya geri döndüğünde küçük bir kasabada ilkokul öğretmenliği yapmaya devam etti. Özel gereksinimli çocuklara olan ilgisi ve uzmanlığı nedeniyle sınıfında çok sayıda özel gereksinimli öğrencisi oldu. Eğitim Bakanlığı'nda 1955 yılında yeni kurulan Psikolojik Hizmetler bölümüne geçti. Üniversitede de dersler vermeye başladı. 1975'te eğitim profesörü oldu. Mesleki yaşamının son yirmi beş yılını okul psikologlarına gelişim psikolojisi, psikolojik danışmanlık, test teknikleri ve ölçme konularında eğitim vererek geçirdi.

Clay, 1963'de hazırladığı doktora teziinde "Okuma-yazma öğrenme sürecinin ilk döneminde yoldan sapmaları görebilir miyiz?" sorusunun yanıtlar bulmaya çalıştı. Bu amaçla yüz çocuğu araştırma kapsamına

olarak ilkokulun ilk döneminde çocukların okuma ve yazma süreçlerini izleyerek analiz etmeye çalıştı (Clay 1966). Tezi ve sonraki araştırmalarında öne çıkan temel bulgu şöyle idi: *Okuma yazma sürecindeki çocukların yaşadıkları zihinsel süreç değişiklikleri, algılama, bağlantı kurma ve karar verme türünde psikolojik birer değişim sinyalidir. Bu süreçte öğrenme güçlüğü yaşayan çocukları daha güvenli ve daha normal bir gidişata döndürmek çok önemlidir. Bunu sağlayacak olan çalışma ise okumayı iyileştirme ve kurtarma modelidir. Bu program okuma ve yazma öğrenmede düşük başarılı öğrencilerinin yüksek başarılı öğrencilerle aynı konuma gelmelerini sağlayan bir işlemdir.*

Okuryazarlık işleme teorisi olarak da bilinen bu modeli deneysel olarak denendi ve çocuklara sağladığı yararları açıkça kanıtladı. Model kısa sürede tüm dünyaya yayıldı. Böylece Marie Clay, çocuklara yönelik okuryazarlık araştırmalarında uluslararası bir lider haline geldi.

Marie Clay, Uluslararası Okuma Derneği Başkanlığı da yaptı. Meslek dergilerinin yayın kurullarında görev yaptı. UNESCO dâhil olmak üzere yurt içinde ve yurt dışında araştırma danışmanı olarak görevler aldı. Sosyal Bilimler Araştırma Komitesi'ne başkanlık yaptı ve uluslararası düzeyde çalışmalara katıldı.

Okuma iyileştirme ve kurtarma, Clay'in eğitime çok önemli katkılarından biridir. Dünya okuryazarlığının sarsılmaz bir savunucusu olan ve yaptıklarıyla dünyanın her yerinde okuma yazma konusunda zorlanan çocukların hayatlarına dokunduğu için Marie Clay'a teşekkür ediyoruz.

11. Jerome Bruner (1915-2016)

Keşfederek Öğrenme Teorisi

Davranışçı psikologlar hayvan davranışlarını laboratuvar ortamında incelemiş ve elde ettiği sonuçları daha karmaşık bir organizma olan insana genellemişlerdir. Bu yaklaşıma göre davranışlarımızın çevremiz tarafından kontrol edildiği görüşü ön plana çıkarmıştır. Fakat sonradan organizmanın tepkilerinde şimdiki ve geçmiş deneyimlerinin etkisi olduğu ve kararlarını bu deneyimlere göre verdiği ileri sürülmüştür.

Bruner, eğitimde davranışçı yaklaşımla mücadele etmek için bilişsel psikolojiyi geliştirmiş ve dünyayı ve benliğimizi kendi başımıza inşa ettiğimizi görüşünü ileri süren yapılandırmacı yaklaşımı desteklemiştir. Bruner *keşfederek öğrenme* adını verdiği teorisini, *çocukların kendi başlarına keşfettiklerinde daha iyi öğrenip hatırladıkları ve yeni bilgileri zaten eski bildikleri bir şeyle ilişkilendirdikleri takdirde daha iyi hatırlayabildikleri varsayımına dayandırmıştır*. Bu bakımdan çocuk gelişimine ilişkin teori ve araştırmaları Jean Piaget'nin çalışmalarıyla oldukça uyumludur.

Bruner'a (1961) göre eğitimin amacı bilgiyi aktarmak değil, çocuğun düşünme ve problem çözme becerilerini kolaylaştırmak ve bu becerilerin daha sonra çeşitli durumlara aktarılabilmesini sağlamaktır. Ona göre eğitim çocuklarda nihai olarak sembolik düşünmeyi geliştirmelidir.

Bruner zihinsel gelişim sürecinin üç aşamadan geçtiğini varsaymıştır. Bunlar sırasıyla aktif, ikonik ve sembolik öğrenmelerdir. Bu teoriye göre Bruner bireylerin yeni bir öğrenme konusu ile ilk defa karşılaştığında öğretimin aktiften ikonik temsile ve oradan da sembolik temsile doğru ilerleyecek şekilde düzenlenmesinin öğrenmeyi daha etkili hale getireceğini savunmuştur.

Bruner'in yaptığı taksonomiye göre:

1. Aktif Mod (0-1yaş): Yaşamın ilk yılında kullanılır (Piaget'nin duyu-motor aşamasına karşılık gelir). Bu moda göre bilgi öncelikle motor tepkiler şeklinde depolanır.

Düşünme tamamen fiziksel eylemlere dayanır. Bebekler içsel temsil (veya düşünme) yerine yaparak öğrenirler. Bu süreç fiziksel eyleme dayalı

bilgilerin kodlanmasını ve hafızamızda saklanmasını içerir. Örneğin kas hafızası gibi hareket biçiminde bir bebek çingırak sallama eylemini hatırlayabilir. Üstelik bu sadece çocuklarla sınırlı da değildir. Birçok yetişkin, ikonik (resim) veya sembolik (kelime) formda açıklamakta zorlandıkları klavyede yazı yazmak, gömlek dikmek, çim biçme makinesini çalıştırmak gibi motor becerileri gerçekleştirebilir. Bu mod daha sonra bisiklete binmeyi öğrenmek gibi birçok fiziksel aktivitede de devam eder.

2. *İkonik Mod (1-6 yaş)*: Bilgi, zihindeki resimler gibi genellikle görsel olan, duyuşal görüntüler (simgeler) olarak depolanır. Bazıları için bu bilinçli bir eylemdir. Bazıları ise bunu deneyimlemediklerini söylerler. Bu durum, yeni bir konuyu öğrenirken sözlü bilgiye eşlik edecek görsel ya da resimler bulunmasının neden genellikle yararlı olduğunu açıklayabilir. Düşünme aynı zamanda işitme, koku veya dokunma gibi diğer zihinsel görüntülerin (simgelerin) kullanılmasına da dayanır.

3. *Sembolik Mod (7 yıl ve sonrası)*: Bireyde en son gelişir. Sembolik aşamada bilgi öncelikle dil, matematiksel semboller veya diğer sembol sistemlerinde depolanır. Bu mod yaklaşık altı ila yedi yaşında edinilir (Piaget'nin somut işlemler aşamasına karşılık gelir).

Sembolik aşamada bilgi öncelikle kelimeler, matematiksel semboller veya müzik gibi diğer sembol sistemleri olarak depolanır. Semboller, değiştirilebilmeleri, sıralanabilmeleri, sınıflandırılabilirmeleri vb. açısından esnektir. Böylece kullanıcı, sabit bir ilişkiye sahip olan eylemler veya görüntüler tarafından kısıtlanmaz.

Buruner öğretimde sarmal müfredat kavramı üzerinde de durur ve eğitimin amacını özerk öğrenenler ya da öğrenmeyi öğrenenler yaratmak şeklinde açıklar.

Bilişsel büyümenin, temel insani yetenekler ile "bu yetenekleri güçlendiren ve kültürel olarak icat edilmiş teknolojiler" arasındaki etkileşim içerdiğini savunur. Kültürel olarak icat edilen teknolojileri, yalnızca bilgisayar gibi araçlarla değil, aynı zamanda bir kültürün fenomenleri sınıflandırma şekli ve dilin kendisi gibi daha soyut kavramlar olarak görür.

Bruner, hayatı boyunca geçmiş ve şimdi arasındaki diyalektiği, insan ve kültür etkileşimindeki olasılıkları ve öğrenmedeki edinme ve yaratma ikiliğini incelemiştir. Pedagojik fikirlerini yaşam boyu süren çalışmalarına dayanarak formüle etmiştir. Öğrenmenin sosyal yönü, bağlamsal öğrenme ve temsil çeşitliliği üzerinde durmuştur. Öğrenme ve kültür arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışmıştır.

Bruner, Haziran 2016'da 100 yaşında ölmüştür. Bilişsel ve kültürel psikolojinin öncüsü olmuş ve eğitim üzerine birçok makale yazmıştır. Çalışmalarının genel amacı kültürlerle iç içe geçmiş bir insan biliş teorisini oluşturmaktır. Ona göre insan, biyolojik sınırlamaları aşarak "*sembol oluşturma, kurum oluşturma, kültür yaratmanın gücü ve nihayet kendini yaratma kapasitesiyle, yani "olası dünyalar inşa etme kapasitesiyle"* karakterize edilebilir. ”

Bruner'e aktif öğrenme, buluş yoluyla ve keşfederek öğrenme konusunda öğretmen ve öğrencilere yaptığı katkılar için teşekkür ederiz.

12. Howard Gardner (1943-)

Çoklu Zekâ Kuramı

Howard Gardner, 1943'te Pensilvanya'da doğmuştur. Kendisini "piyano çalmaktan büyük zevk alan çalışkan bir çocuk" olarak tanımlamıştır. Üniversitede hukuk okumayı istemiş fakat Piaget ve Erikson gibi eğitimcilerin çalışmalarından etkilenecek gelişim psikologu olmuştur.

Gardner Boston Üniversitesinde, bireylerin yetenek örüntüsünü anlama ve bilişsel kapasitelerini inceleme araştırmaları ile Harvard Üniversitesinde, "proje sıfır" adlı çalışmada normal ve üstün yetenekli çocukların bilişsel yeteneklerinin gelişimi ve beyinlerindeki hasarlarından doğan zekâ bozuklukları konusundaki çalışmalarda, psikometrik psikoloji yoluyla ölçülemeyen farklı şeyler bulunduğunu gözlemiştir.

"Çocuklar ve beyin hasarlı yetişkinlerle ilgili yaptığım günlük çalışmalar, beni insan doğasıyla ve bedensel yapısıyla ilgili olgular doğrultusunda derinden etkiledi. İnsanlar çok kapsamlı kapasite ve yeteneklerle dolu... Bir bireyin bir alandaki üstünlüğü, bir başka alandaki gücüyle karşılaştırılabilecek ve tahmin edilebilecek kadar basit değil" demektedir (Gardner, 1999'dan akt. Özkan, 2008):

Howard Gardner geleneksel zekâ kavramının çok dar tanımlandığına ve IQ ölçümlerinin sıklıkla bireyin sahip olabileceği diğer "zekâları" gözden kaçırdığına inanıyordu. Beyin hasarı yaşayan insanlar üzerinde yaptığı araştırma ve gözlemlerine dayalı olarak 1983 yılında *Çoklu Zeka* adıyla bir teori geliştirdi. Bu teoriyi aynı yıl yayımladığı *Zihnin Çerçevesi* (Frames of Mind), adlı kitabında, sekiz farklı zekâ türü olarak özetledi. Gardner'ın teorisi eğitim alanında büyük bir ilgi gördü. Eğitimci ve öğretmenlere bu farklı zekâ türlerinde yeni öğretim yollarını keşfetmeleri konusunda büyük bir ilham verdi (Cerruti, 2013).

Gardner'in çoklu zekâ teorisiyle birlikte öğrenme, öğretme ve bilgi konusuna bakış açısı değişti. Okullarda geleneksel teste dayalı öğretim yöntemleri yerine, farklı zekâ türlerine göre bilginin farklı türlerde organize edildiği bir öğretim yöntemi ön plana çıktı.

Gardner teorisinde sekiz zekâ bulunmaktaydı. Bunlar şöyle sıralanmaktadır:

1.Kişilerarası (sosyal) zekâ:

Teorik olarak, yüksek kişilerarası zekâyâ sahip bireyler, başkalarının ruh hallerine, duygularına, mizaçlarına, motivasyonlarına karşı duyarlılıkları ve bir grubun parçası olarak çalışmak için işbirliği yapma yetenekleriyle karakterize edilir. "Kişilerarası zekası yüksek olanlar, başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim ve kolayca empati kurarlar. Lider ya da takipçi olabilirler. Genellikle tartışma ve münazaradan hoşlanırlar." Gardner, kişilerarası zekâsı yüksek olanlara uygun kariyerlerin satış elemanlarını, politikacıları, yöneticileri, öğretmenleri, öğretim elemanları, danışmanları ve sosyal hizmet uzmanlarını kapsadığına inanmaktadır.

2.Kişisel (içsel) zeka:

Bu alanın içebakış ve özdeşünümsel kapasitelerle ilgisi vardır. Bu zeka türü, derin bir benlik anlayışına sahip olmayı ifade eder. Kişinin güçlü veya zayıf yönlerinin neler olduğu, onu benzersiz kılan şeyin ne olduğu, kişinin kendi tepkileri veya duygularını tahmin edebilmesini içerir.

3.Bedensel (kinestetik) zekâ:

Bedensel-kinestetik zekânın temel unsurları, kişinin bedensel hareketlerini kontrol etmesi ve nesnelere ustaca kullanma kapasitesidir. Gardner, bunun aynı zamanda bir zamanlama duygusunu, fiziksel bir eylemin amacına ilişkin net bir anlayışı ve tepkileri eğitime yeteneğini de içerdiğini söylemektedir.

Bedensel-kinestetik zekâsı yüksek olan kişilerin genel olarak spor, dans, bir şeyler yapma gibi fiziksel aktivitelerde iyi olmaları gerekir.

Gardner, bedensel-kinestetik zekası yüksek olanlara uygun kariyerlerin şunları içerdiğine inanmaktadır: Sporcular, dansçılar, müzisyenler, aktörler, inşaatçılar, polis memurları ve askerler. Her ne kadar sanal simülasyonlar yoluyla bu özelliklerin kopyalanabilse de, bu zekâda ihtiyaç duyulan gerçek fiziksel öğrenmeyi üretmeyeceklerini belirtmektedir.

4.Sözel (dilsel) zekâ

Sözel-dilsel zekâsı yüksek olan kişiler, kelimeler ve diller konusunda beceri sahibidirler. Genellikle okuma, yazma, hikâyeye anlatma ve kelimeleri ve tarihleri ezberlemede iyidirler. Bu tür zeka IQ testleri ile ölçülür.

5. Matematiksel (mantıksal) zekâ:

Bu alan mantık, soyutlamalar, akıl yürütme, sayılar ve eleştirel düşünme ile ilgilidir. Bu aynı zamanda bir tür nedensel sistemin altında yatan ilkeleri anlama kapasitesine sahip olmakla da ilgilidir. Mantıksal akıl yürütme akıcı zekâ ve genel zekâ (g faktörü) ile yakından bağlantılıdır.

6. Müzikal zekâ:

Bu zekâ alanı seslere, ritimlere ve müzik tonlarına duyarlıdır. Müzikal zekâyâ sahip insanlar normalde iyi bir perdeye sahiptir veya mutlak perdeye sahip olabilir ve şarkı söyleyebilir, müzik enstrümanları çalabilir ve müzik besteleyebilir. Ritim, perde, ölçü, ton, melodi veya tınıya karşı hassasiyetleri vardır.

7. Doğal (doğacı) zeka:

Gardner'ın orijinal yedi zekâsının bir parçası olmayan doğa zekâsı, 1995 yılında kendisi tarafından önerilmiştir. "*Eğer bugün Zihin Çerçevesi'ni yeniden yazacak olsaydım, muhtemelen sekizinci bir zekâyı doğa bilimcinin zekâsı olarak eklerdim. Bana öyle geliyor ki, bitki ve hayvanları kolayca tanıyabilmek, doğal dünyada diğer önemli ayrımları yapabilmek ve bu yeteneği verimli bir şekilde (avcılıkta, çiftçilikte, biyoloji biliminde) kullanabilmek, önemli bir zekâyı kullanmaktır ve bu, mevcut bilimde yeterince ele alınmayan bir zekâdır.* Bu alan, bilgiyi kişinin doğal çevresiyle beslemek ve ilişkilendirmekle ilgilidir. Örnekler arasında hayvan ve bitki türleri, kayalar ve dağ türleri gibi doğal formların sınıflandırılması yer alır. Bu yeteneğin avcılar, toplayıcılar ve çiftçiler olarak geçmişimizde çok önemli bir değeri vardı; bu değer botanikçi veya şef olmak gibi rollerde devam etmektedir.

8. Görsel-uzaysal zekâ:

Bu alan, mekânsal muhakeme ve zihin gözüyle görselleştirme yeteneği ile ilgilidir.

Gardner'ın çoklu zekâ teorisi, eğitimcilerin öğrencilerin nasıl öğrendiği ve onların nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusundaki görüşleri yeniden tanımladı. Onun etkisi sayesinde tipik performans testlerine daha fazla vurgu yapıldı. Eğitimciler, öğrencilerin farklı öğrenme stillerine ve güçlü

yönlerine uyacak şekilde öğretim stratejilerini çeşitlendirme konusunda daha bilinçli hale geldi.

Yaptığı çalışmalarla her çocuğa kendi zekâ türünde bir öğrenme fırsatı sağladığı için Howard Gardner'a teşekkür ediyoruz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Allen, A. T. (1989). Kommt, lasst uns unsern Kindern leben. Kindergarten bewegungen in Deutschland und den Vereinigten Staaten, 1840-1914. *Zeitschrift für Pädagogik*, 35(1), 65-84.
- Andreola, K. (1998). Charlotte Mason Companion. *Charlotte Mason Research and Supply Company. Ohne Ortsangabe.*
- Aslan, T. (2008), “Siyasi, Sosyal Ve Kültürel Açından Atatürk'ün Liderliği Üzerine Bir Deneme,” *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32 (2), ss. 241-261.
- Bancroft M. (2019) Collected Papers of Margaret Bancroft On Mental Subnormality and the Careand Training of Mentally Subnormal Children.
- Bruner, J. (1974). *Toward a theory of instruction*. Harvard university press.
- Bruner, J. S. (1986) *Actual minds, possible worlds*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burstyn, Joan N. 1990. “Margaret Bancroft”. *Pastand Promise, Lives of New Jersey Women*. <http://www.worldcat.org/oclc/54486199>
- Carey. S., Zaitchik, D. and Bascandziev I. (2015). Theories of development: Indialog with Jean Piaget. *Developmental Review*, 38, 36-54.
- Cerruti C. Building a functional multiple intelligences theory to advance educational neuroscience. *Front Psychol.* 2013;4: 950. doi:10.3389/fpsyg.2013.00950
- Cholmondeley E. (2021) *The Story of Charlotte Mason, 1842-1923*. Lutter worth Press.
- Clay, M. M. (1987). Learning to be learning disabled. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 22(2), 155–173.
- Clay, M. (1987). Implementing Reading Recovery: Systemic adaptations to an educational innovation. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 22(1), 35–58.
- Dar, R. A. (2018). Education although of Friedrich August Froebel. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Scientific Research (IJAMSR)*, 1(9), 36-42.
- Donald K. Jones (1986) *Horace Mann, the American common school and English provincial radicals in the nineteenth century*, *History of Education*, 15:4, 235-246.
- Farenga P. (1999) *Paths of Learning: Options for Families & Communities*, John Holt and the Origins of Contemporary Homeschooling. v1 n1 p8-13.

- Gardner, H. (2006). *The development and education of the mind: The selected works of Howard Gardner*. Routledge.
- Gardner, H. E. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic books.
- Giardiello, P. (2022). *Pioneers in Early Childhood Education: The Roots and Legacies of Charlotte Mason, Rachel and Margaret McMillan, Maria Montessori and Susan Isaacs*. Taylor & Francis.
- Holt, John (1964). *How children fail*. New York: Pitman Publishing Corp.
- Holt, John (1967). *How children learn*. New York: Pitman Publishing Corp.
- Kiser S. (2021). Ways to arrange students for Group Work. TeachHUB Working Team was established in 2009 to assist teachers and students in ABD.
- Köse S. (2021) Etkili Lider Atatürk. International Journal of Business and Management Perspectives. IJBEMP. Yıl 6, Bölüm 5, Sayı 1, s: 34-47.
- Kristen D. Nawrotzki (2006) Froebel is Dead; Long Live Froebel! TheNationalFroebel Foundation and English Education, History of Education, 35:2, 209-223.
- Matsumoto, K. (2017). A review of Jerome Bruner's educational theory: Its implications for studies in teaching and learning and active learning (secondary publication)., 54(1), 129-146.
- McKenna A. (2010) The 100 most influential world leaders of all time. Published by Britannica Educational Publishing (a trademark of Encyclopedia Britannica, Inc.) in association with Rosen Educational Services, LLC 29 East 21st Street, New York, NY 10010
- Meighan, R. (2014). *John Holt*. Bloomsbury Publishing.
- Moore M.G. (2022) Decision Making And Problem SolvingHow toMake Great Decisions, Quickly. Harward Business Review. <https://hbr.org/2022/03/how-to-make-great-decisions-quickly>
- Müller, U., Ten Eycke, K., ve Baker, L. (2015). Piaget's theory of intelligence. *Handbook of intelligence: Evolutionary theory, historical perspective, and current concepts*, 137-151.
- Nawrotzki, K. D. (2006). Froebel is dead; Long live Froebel! The national Froebel foundation and English education. *History of Education*, 35(2), 209-223.
- Özkan H.H. (2008) Çoklu Zeka Kuramı ve Eğitim Programı Öğeleri İlişkisi. *Education Sciences*, 3(2), 332-344.
- Piaget, J. (1929). *The child's conception of the world*. London: Routledge.

- Piaget, J. (1950). *The psychology of intelligence*. London, UK: Routledge.
- Razon-Fernandez, C. M. G. (2019). *Hidden Genius: New Women Reformers in the Field of Special Education and Their Pioneering Influence on Special Education Programs and Practices* (Doctoral dissertation, Notre Dame of Maryland University).
- Robert E. (2022) "Horace Mann," *Salem Press Biographical Encyclopedia*.
- Smith C. (2000) *Charlotte Mason: An Introductory Analysis of Her Educational Theories and Practices* J. Carroll Smith. Unpublished Doctoral Thesis. Virginia Polytechnic Institute and State University, USA.
- Singh P. ve Rai, J. M. (2008). *Empire of the Sikhs: The life and times of Maharaja Ranjit Singh*. Peter Owen Publishers.
- Şad, S. N ve Akdağ, M. (2010). Evde eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(188), 19-31.
- Valkanova, Y., & Brehony, K. J. (2006). The gifts and 'contributions': Friedrich Froebel and Russian education (1850–1929). *History of Education*, 35(2), 189-207.
- Williams, M. K. (2017). John Dewey in the 21st Century. *Journal of Inquiry and Action in Education*, 9 (1). Retrieved from <https://digitalcommons.buffalostate.edu/jiae/vol9/iss1/7>
- Yeşilot O ve Köksal B.G. (2020) *Türk Tarihinde Liderler*. (Kolektif) Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Yordanka V. ve Kevin J. B. (2006) The Gifts and 'Contributions': Friedrich Froebel and Russian Education (1850–1929), *History of Education*, 35: 2, 189-207.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

- <https://independentaustralia.net/politics/politics-display/was-atatr-the-greatest-leader-of-the-20th-century,9351> E.T.07.12.2023
- <https://healthresearchfunding.org/friedrich-froebels-theory-of-education-explained/> E.T. 08.12.2023
- <https://www.britannica.com/biography/Jean-Piaget> E.T. 09.12.2023
- <https://www.verywellmind.com/piagets-stages-of-cognitive-development-2795457> E.T. 09.12.2023
- <https://www.tuskegee.edu/discover-tu/tu-presidents/booker-t-washington> E.T. 10.12.2023

[https://www.teachhub.com/classroom-activities/2009/05/top-12-pioneers-in-education/Top 12 Pioneers in Education](https://www.teachhub.com/classroom-activities/2009/05/top-12-pioneers-in-education/Top%2012%20Pioneers%20in%20Education)

<https://study.com/academy/lesson/horace-mann-education-reform-contributions-philosophy-quiz.html>

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/john-dewey-1859-1952/> E.T. 10.12.2023

<https://www.biography.com/scholar/john-dewey> E.T.10.12.2023

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_banknotlar%C4%B1 E.T.08.12.2023

https://en.wikipedia.org/wiki/Theory_of_multiple_intelligences 13.12.2023

<https://amshq.org/About-Montessori/History-of-Montessori/Who-Was-Maria-Montessori> E.T. 11.12.2023